

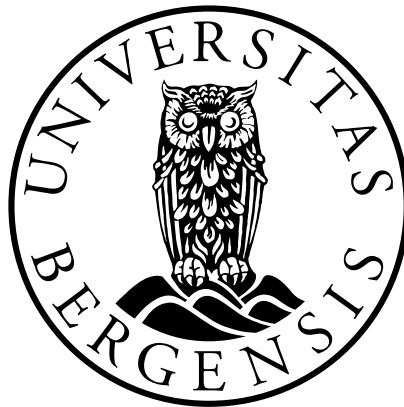
Pressens ansvar for ærekrenkende ytringer

*- med fokus på utviklingen fra en tradisjonell
strafferettslig tankegang til en rettighetsbasert
avveining i tråd med EMD-praksis*

Kandidatnummer: 193110

Veileder: Knut Martin Tande

Antall ord: 14 969

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN
2. juni 2014

Innholdsfortegnelse

INNHALDSFORTEGNELSE	1
1 DEL 1 – INNLEDNING	2
1.1 TEMA FOR OPPGAVEN.....	2
1.2 FORHOLDET MELLOM YTRINGSFRIHET OG RETT TIL PRIVATLIV – VERDIMESSIGE SPENNINGER	4
1.3 VERNET AV YTRINGSFRIHETEN	5
1.4 VERNET AV ÆREN OG OMDØMMET	8
1.5 OPPLEGGET VIDERE	11
2 RETTSLIGE UTGANGSPUNKTER FOR ÆREKRENKELSESSAKER	13
2.1 RETTSLIGE UTGANGSPUNKTER.....	13
3 ANSVARFRIHET OG RETTSUTVIKLING.....	16
3.1 ANSVARFRIHET FOR ELLERS ÆREKRENKENDE YTRINGER FREMSATT AV PRESSEN.....	16
3.1.1 <i>Innledning .....</i>	<i>16</i>
3.1.2 <i>Ansvarsfrihet i medhold av referatprivilegiene.....</i>	<i>17</i>
3.1.3 <i>Ansvarsfrihet etter EMK artikkel 10.....</i>	<i>19</i>
3.1.4 <i>Norsk retts tilpasning til EMDs praksis .....</i>	<i>23</i>
3.2 KONKRETE ENDRINGER I UTVALGTE VURDERINGSMOMENTER	32
3.2.1 <i>Beskyldningens objektive sannhet og skillet mellom faktapåstander og verdivurderinger.....</i>	<i>32</i>
3.2.2 <i>Overgang fra objektive til subjektive sanksjonsvilkår og endring i aktsomhetskravet</i>	<i>36</i>
3.2.3 <i>Bredere vurdering av om ytringen inngikk i en balansert fremstilling.....</i>	<i>40</i>
3.2.4 <i>Mer vekt på personvern i lys av EMK artikkel 8? .....</i>	<i>42</i>
4 AVSLUTNING OG VURDERING AV DAGENS RETTSTILSTAND	46
4.1 NY STRAFFELOV.....	46
4.2 NOEN OPPSUMMERENDE BEMERKNINGER TIL RETTSUTVIKLINGEN OG DAGENS RETTSTILSTAND	47
LITTERATURLISTE	50

1 Del 1 – Innledning

1.1 Tema for oppgaven

Tema for oppgaven er pressens ansvar for ærekrenkende ytringer,¹ og på hvilke vilkår pressen av hensyn til ytringsfriheten kan holdes ansvarsfrie for ytringer som ellers ville være i strid med straffelovens bestemmelser om ærekrenkelser. På et grunnleggende, verdimeslig plan aktualiserer ærekrenkelsesspørsmål spenninger mellom fundamentale verdier – pressens rett til ytringsfrihet kontra individers krav på vern om sitt privatliv², herunder ære og omdømme. Dette er begge verdier vi anerkjenner i en rettsstat, og ettersom ærekrenkelser normalt består av ytringer vil disse verdiene kunne komme i konflikt med hverandre. Avhandlingen vil belyse hvordan denne konflikten har vært løst i norsk rett, og hvordan Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) har innvirket på rettstilstanden på området.

Ærekrenkelser reguleres i utgangspunktet av straffelovens regler, som angir en rekke sanksjonsmuligheter for ærekrenkende ytringer. Lenge ble ærekrenkelsessaker behandlet som rent strafferettslige spørsmål der problemstillingen var hvorvidt straffelovens vilkår for ansvar var oppfylt. Det var i liten grad mulighet til å unnslippe ansvar for ærekrenkelser med henvisning til ytringsfriheten dersom dette var tilfellet. Dette førte til at pressen kunne risikere ansvar ved å belyse ulike saker av allmenn interesse, særlig der enkeltpersoner var involvert. Straffelovens regler om ærekrenkelser gikk altså langt i å verne æren og omdømmet, mens regler som vernet ytringsfriheten var lite utviklet.

Dette fokuset på æresvern på bekostning av ytringsfriheten skulle imidlertid endre seg ved inkorporeringen av EMK og gjentatte avgjørelser mot Norge i Den europeiske

---

¹ ”Pressen” og ”media” vil brukes om hverandre som betegnelse på massemedium, enten dette er kringkaster, avis, radio e.l. Der det er av betydning hvorvidt pressen har opptrådt som referent eller som egen meningsytrer vil dette presiseres. Om den ærekrenkende handling vil jeg benytte betegnelser som utsagn, ytring, beskyldning mv. om hverandre. Der terminologien har betydning utover språklig variasjon vil dette fremgå av teksten.

² I avhandlingen vil jeg ikke behandle krenkelser av privatlivets fred etter strl. § 390. Dersom begrepet ”privatliv” benyttes sikter jeg derfor til den snevre betydningen æres- og omdømmevern, dersom ikke annet fremgår av sammenhengen.

menneskerettighetsdomstol (EMD), som klargjorde at ytringsfriheten hadde for svakt vern i ærekrenkelsessaker.

I EMK vernes ytringsfriheten av artikkel 10, og inngrep kan kun gjøres dersom den oppfyller visse hjemmels- og forholdsmessighetskrav. I den senere tid er det også avklart at æren og omdømmet omfattes av EMK artikkel 8 om rett til privatliv. Verken lovregler eller EMK inneholder noen detaljert regulering av spenningen mellom individers krav på vern av privatliv og pressens krav på ytringsfrihet, eller hvordan disse skal avveies mot hverandre. Dette gir domstolene et vidt spillerom til å utvikle retningslinjer for avveiningen. Etter de fellende dommene mot Norge i EMD og EMDs praksis omkring ærekrenkelser, utviklet norsk rettspraksis derfor regler om ansvarsfrihet for utsagn som ellers var omfattet av bestemmelsene i straffeloven.

Jeg vil i avhandlingen analysere norsk rettspraksis og EMD-praksis på dette området for å undersøke hvordan norsk rett har utviklet seg fra en i hovedsak rent strafferettslig tilnærming med stor vekt på omdømmevernet til en mer rettighetsbasert avveining der hovedspørsmålet er om det er foretatt et rettmessig inngrep i ytringsfriheten. I dette vil jeg se på hvordan balanseringen av de motstående hensynene har endret seg i rettspraksis.

Rettspraksis vil med andre ord få en stor rolle i fremstillingen ettersom rettstilstanden i hovedsak har endret seg gjennom rettspraksis fremfor formelle lovendringer. Straffelovens kapittel om ærekrenkelser har gjennomgått få endringer siden de fellende dommer mot Norge i EMD og den påfølgende rettsutviklingen, og ordlyden gir i dag lite bidrag til en rettsanvender som ønsker å klargjøre den egentlige rettstilstanden.

Ved hjelp av disse analysene vil jeg forsøke å vise hvordan balanseringen av de motstående hensyn har endret seg til i større grad å fange opp ytringsfrihetshensyn, og hvordan dagens rettstilstand best kan beskrives. Herunder vil jeg både se på kronologiske utviklingstrekk i rettspraksis i etterkant av de fellende dommene i EMD, og mer konkret hvordan rettstilstanden har endret seg angående enkelte momenter i vurderingen av om ytringen kan anses vernet av EMK artikkel 10. Hovedformålet er som nevnt å vise hvordan vurderingene har endret seg fra en tradisjonell strafferettslig tilnærming til en rettighetsbasert avveining av motstående hensyn.

Jussen eksisterer ikke i et vakuum, og påvirkes naturlig nok av en rekke samfunnsforhold. Hvilke samfunnsmessige strømninger og historiske begivenheter (utover de juridiske) som har fungert som katalysatorer for endring faller i utgangspunktet utenfor temaet for en juridisk avhandling. Jeg vil likevel knytte noen historiske poenger til rettsutviklingen underveis. I den anledning vil jeg bemerke at jeg ikke innehar spesiell kompetanse innenfor historisk eller samfunnsvitenskapelig metode, og at slike poenger kun må anses som illustrasjoner for å plassere avhandlingen i en samfunnsmessig og historisk kontekst.

Problemstillingen er stadig aktuell, noe som illustreres av den nylig avsatte Ambulansesjåførdommen i Rt. 2014 s. 152. Saken gjaldt rasismebeskyldninger fremsatt av Dagbladet mot en ambulansesjåfører. I saken sto hensynet til pressens ytringsfrihet i et klart spenningsforhold mot ambulansesjåførens rett til vern av sin ære og sitt omdømme. Høyesterett fant i den konkrete saken at beskyldningenes alvorlige karakter kombinert med øvrige omstendigheter rettfærdiggjorde et inngrep i avisens ytringsfrihet. Dagbladet ble dermed holdt ansvarlige for ærekrenkelser mot sjåføren. Det strafferettslige fikk liten plass i avgjørelsen, i sterk kontrast til rettstilstanden slik den var før de fellende dommene mot Norge i EMD. Jeg kommer tilbake til avgjørelsen i flere deler av avhandlingen.

1.2 Forholdet mellom ytringsfrihet og rett til privatliv – verdimessige spenninger

Ytringsfriheten vernes i norsk rett av bl.a. GrL § 100 og EMK artikkel 10. Samtidig vernes individers rett til privatliv av EMK artikkel 8. Etter EMD-praksis innebærer dette også et vern av æren og omdømmet, se nedenfor i 1.4. Etersom ærekrenkelser normalt foretas via ytringer, innebærer dette at ytringer kan krenke individers rettigheter som fremkommer i EMK artikkel 8, samtidig som sanksjoner mot disse ytringene kan utgjøre inngrep i retten til ytringsfrihet etter EMK artikkel 10.

En helt fri og ubegrenset presse vil kunne øke faren for krenkelse av enkeltindividers krav på omdømmevern etter EMK artikkel 8, og vil følgelig kunne krenke viktige verdier vi anerkjenner i en rettsstat. På den annen side vil en for streng håndhevelse av ærekrenkelsesreglene kunne innebære uholdbare inngrep i ytringsfriheten som er en

fundamental del av et demokratisk samfunn. Som jeg vil komme tilbake til kan det gjøres inngrep i både EMK artikkel 8 og 10 av hensyn til andres rettigheter. Ytringsfriheten kan begrunnes i demokratihensynet.³ Vernet om æren derimot, er i all hovedsak verdier begrunnet i hensynet til individet og menneskeverdet.⁴ Konvensjonen gir ikke anvisning på at noen av rettighetene har forrang fremfor andre, og de må dermed avveies mot hverandre.

Hvordan den nærmere avveiningen mellom verdiene skal foretas er stadig skiftende. Idealet er å finne den rette grensedragningen som unngår ubegrunnede inngrep i ytringsfriheten samtidig som den gir tilfredsstillende vern for individers ære og omdømme. Hva som er den ideelle balansen og hvilke retningslinjer som bør være rådende for å oppnå denne har variert i takt med tiden og samfunnsforholdene. Denne dreiningen i balansepunkt har også kommet til syne i rettspraksis. Feltet er med andre ord dynamisk og i stadig bevegelse, og spesielt stor har utviklingen vært fra 1980-tallet og frem til i dag. Spenningene aktualiseres stadig i praksis, noe som gjenspeiles i rikholdig praksis fra Høyesterett, EMD, mv. Jeg vil komme tilbake til dette flere steder i avhandlingen.

1.3 Vernet av ytringsfriheten

Ytringsfrihetens fundamentale rolle i en rettsstat fremkommer av det særskilte vernet i Grl. § 100. Bestemmelsens innhold ble endret i 2004,⁵ blant annet som følge av endrede samfunnsforhold, uklarhet omkring tolkningen av den eldre bestemmelsen samt et økt fokus på våre ytringsfrihetsforpliktelser etter EMK.⁶

Bestemmelsen grunnlovsfester ikke bare at "*Ytringsfrihet bør finne sted*", men også hvilke begrunnelser som kan rettferdiggjøre inngrep i ytringsfriheten. Etter § 100 annet ledd kan begrensninger i ytringsfriheten kun gjøres dersom inngrepet lar seg forsvare ut fra de grunnleggende verdier som ligger bak ytringsfriheten, herunder sannhetssøken, demokrati og individets frie meningsdannelse.

---

³ Se f. eks. Grl. § 100 annet ledd.

⁴ Eggen s. 754.

⁵ Se res. 29 okt. 2004 nr. 1402.

⁶ NOU 1999:27 pkt. 2.1.

Formålet med grunnlovsendringen var å sikre et bedre vern for ytringsfriheten ved å omgjøre bestemmelsen fra et abstrakt prinsipp til en "*praktisk realitet av til dels universell betydning*".⁷ Av § 100 annet ledd fremgår det videre at eventuelt rettslig ansvar for ytringer bør være hjemlet i lov og la seg forsvare opp mot ytringsfrihetens begrunnelse. Som jeg vil vise nedenfor, sammenfaller dette i stor grad med den vurderingen EMK artikkel 10 legger opp til.⁸

Styrkingen av ytringsfrihetens grunnlovsværn ga grunn til å tro at bestemmelsen ville kunne få sentral betydning i fremtidige saker. Foreløpig er det likevel EMK som oftest benyttes i domstolene når det gjelder ærekrenkelsessaker og ytringsfrihet. I ambulansesjåførsaken tok Høyesterett f. eks. utgangspunkt i EMK artikkel 10, og drøftet ikke nærmere betydningen av § 100. Dette er gjennomgående for saker Høyesterett har behandlet siden endringen ble vedtatt.⁹

Likevel må ikke endringen undervurderes, og at den ikke er eksplisitt nevnt i domsgrunnene, betyr ikke at den har vært uten betydning for rettsanvendelsen.¹⁰ Det klare ønsket fra lovgiver var å gi et grunnlovsværn som i alle fall oppfylte de minstekrav som følger av EMK artikkel 10.¹¹ At bestemmelsen er utformet bl.a. med sikte på disse situasjonene tilsier at Høyesterett i fremtidige saker nok vil være tilbakeholdne med å dreie rettspraksis vekk fra EMDs praksis omkring liknende spørsmål. En grunnlovsendring understreker videre viktigheten av å beskytte ytringsfriheten som en fundamental del av en demokratisk rettsstat. Videre utgjør Grunnlovens § 100 en absolutt skranke for lovgivningen – ny lovgivning må holde seg innenfor rammene av Grunnloven, og eksisterende lovgivning må tolkes i samsvar med denne.

I EMK beskyttes ytringsfriheten som nevnt i artikkel 10. Etter denne bestemmelsen har alle retten til "*freedom of expression*", herunder frihet til å inneha meninger og utveksle informasjon og ideer uten innblanding fra offentlige myndigheter.

---

⁷ NOU 1999:27 pkt. 1.1.1.

⁸ Borvik s 55.

⁹ For en nærmere analyse av Høyesterettspraksis og Grl. § 100, se Kierulf (2012).

¹⁰ Kierulf (2012) s. 134.

¹¹ NOU 1999:27 kapittel 5.1.4.3, siste avsnitt.

Ytringsfriheten er en av de mest sentrale sivile og politiske menneskerettighetene og er fundamental for et fungerende demokrati. Som EMD uttalte i saken *Lingens mot Østerrike* av 8. juli 1986:

“(...) freedom of expression (...) constitutes one of the essential foundations of a democratic society and one of the basic conditions for its progress and for each individual’s self-fulfilment”.¹²

Annet ledd inneholder muligheten til å begrense ytringsfriheten. For det første må inngrep være ”*prescribed by law*”. Dette er et hjemmelskrav. Det er ikke krav til at inngrep må være foreskrevet ved formell lov, men EMD har lagt til grunn at hjemmelen må være tilgjengelig og oppfylle visse klarhetskrav.¹³

Videre må inngrepet være ”*necessary in a democratic society*” under henvisning til en rekke hensyn, f. eks. ”*the protection of the reputation or rights of others*”. I dette ligger både et forholdsmessighets- og en formålstjenlighetskrav. Henvisningen til ”*rights of others*” viser til øvrige konvensjonsrettigheter, herunder retten til privatliv etter artikkel 8. At inngrepet må være nødvendig i et demokratisk samfunn fordrer videre en forholdsmessighetsvurdering, der den avgjørende testen blir om inngrepet er foranlediget i et ”*pressing social need*”, er proporsjonalt med formålet, samt om det har en tilstrekkelig og relevant begrunnelse.¹⁴

Denne forholdsmessighetsvurderingen har i EMD-praksis blitt vurdert som en interesseavveining der motstående hensyn avveies mot hverandre. Det er i denne vurderingen de typiske verdimeslige spenningene settes på spissen, og målet er å finne en balanse som i tilstrekkelig grad ivaretar begge parters rettigheter etter konvensjonen. Jeg vil komme tilbake til denne avveiningen mot artikkel 8 i neste avsnitt. I del 3 om ansvarsfrihet og rettsutvikling behandles bl.a. hvordan inngrepsvurderingen gjøres i rettspraksis.

---

¹² Avsnitt 41.

¹³ *Sunday Times mot Storbritannia* av 26. april 1979 avsnitt 49.

¹⁴ Se f. eks. *Observer and Guardian mot Storbritannia* av 26. november 1991 avsnitt 59.

1.4 Vernet av æren og omdømmet

Også individers krav på privatliv, herunder vern av ære og omdømme er som nevnt anerkjent som en fundamental rettighet både i norsk rett og internasjonalt. Dette kommer særlig til uttrykk i EMK artikkel 8 som verner om retten til respekt for privatliv mv.

FNs internasjonale konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 17 verner mot "ulovlige inngrep på ære eller omdømme". Etter mrl. §§ 2 og 3 er også denne gjort til norsk lov med forrang ved motstrid. Det er imidlertid få eksempler på at bestemmelsen er benyttet i praksis, og jeg vil derfor ha fokuset på EMK artikkel 8 i det følgende.

Artikkel 8 taler om "respekt for privatliv", men nevner ikke hvorvidt vern av ære og omdømme er omfattet. Dette var lenge uavklart, og gjenstand for juridisk debatt.¹⁵ EMD har imidlertid i flere etterfølgende avgjørelser kommet til at manglende vern mot ærekrenkelser kan utgjøre krenkelse av EMK artikkel 8. I *Radio France mot Frankrike* av 30. mars 2004 uttalte EMD f. eks. at:

"(...) the right to protection of one's reputation is of course one of the rights guaranteed by Article 8 of the Convention, as one element of the right to respect for private life".¹⁶

Domstolen bekrefter altså eksplisitt spørsmålet om hvorvidt en persons omdømme er vernet av EMK artikkel 8. Standpunktet i *Radio France* er flere ganger gjentatt i EMD-praksis.¹⁷ I *A mot Norge* av 9. april 2009 kom EMD f. eks. til at avisartikler som ga inntrykk av at en person var mistenkt i en drapssak var ærekrenkelser som utgjorde et inngrep i vedkommendes rett til privatliv. Avisen ble frikjent i Høyesterett, og Norge ble på bakgrunn av dette holdt ansvarlig for krenkelse av EMK artikkel 8 i EMD. Jeg vil komme tilbake til avgjørelsen i pkt. 3.2.4. Det er i dag ikke tvil om at EMK artikkel 8 verner den enkeltes ære og omdømme.

Inngrep i EMK artikkel 8 kan kun skje i samsvar med lov og der det er nødvendig i et demokratisk samfunn av hensyn til bl.a. å beskytte andes rettigheter og friheter, altså

---

¹⁵ Se Eggen s. 741-743.

¹⁶ Avsnitt 31.

¹⁷ Borvik s. 102 med videre henvisninger.

etter tilsvarende kriterier som skissert overfor for artikkel 10. I *Delfi mot Estland* av 10. oktober 2013 ble vurderingen formulert slik:

“(…) the Court may be required to ascertain whether the domestic authorities have struck a fair balance when protecting two values guaranteed by the Convention which may come into conflict with each other in certain cases, namely on the one hand freedom of expression protected by article 10, and on the other the right to respect for private life enshrined in article 8”.¹⁸

Likevel har EMD flere ganger slått fast at angrep på en persons omdømme må være av en viss alvorlighetsgrad og ”*in a manner causing prejudice to personal enjoyment of the right to respect to private life*” for at EMK artikkel 8 skal være av betydning i vurderingen.¹⁹ Dette taler for at krenkelsen må passere en nedre terskel for å kunne anses vernet av artikkel 8. Borvik argumenterte for at denne terskelen ikke var nevnt i *Petrenco mot Moldova* av 30. mars 2010, og at det dermed var uklart hvorvidt det kunne oppstilles et slikt krav.²⁰ Formuleringen er imidlertid gjentatt i senere praksis, bl.a. *Axel Springer AG mot Tyskland* av 7. februar 2012 og *Delfi*.

I *Springer* ble omtale av en kjent skuespillers straffbare forhold ikke ansett i strid med artikkel 8 ettersom skuespilleren tidligere hadde innrømmet liknende straffbare forhold i offentligheten. Avgjørelsen kan imidlertid ikke sies å være spesielt egnet til å utbrodere kravet om alvorlighet på generelt grunnlag. Det må imidlertid kunne sies at EMK artikkel 8 innebærer et selvstendig vern av æren og omdømmet slik Borvik argumenterer for, men at det kun er ærekrenkelser av en viss alvorlighetsgrad som aktiverer vernet. Hva som nærmere ligger i dette gjenstår å se i EMDs fremtidige praksis.

Enkelte uttalelser fra EMD har tydet på at artikkel 10 er ”spesialbestemmelsen” vurderingen må ta utgangspunkt i når det gjelder ærekrenkelsessaker.²¹ I *Karakó mot Ungarn* av 28. april 2009, uttales det f. eks. at der artikkel 8 er påberopt og krenkelsen består i en ytring,

---

¹⁸ Avsnitt 81.

¹⁹ A avsnitt 64.

²⁰ Borvik s. 126.

²¹ Bertelsen s. 244.

“(…) the protection granted by the State should be understood as one taking into consideration its obligations under Article 10 of the Convention. It is the latter provision which has been specifically designed by the drafters of the Convention to provide guidance concerning freedom of speech (…).”²²

Spørsmålet om hvorvidt artikkel 10 kan sies å ha en slags forkjørsrett i ærekrenkelsessaker, kan imidlertid sies å ha blitt avvist i *Delfi*, hvor det uttales at:

“(…)the rights guaranteed under Articles 8 and 10 deserve equal respect, and the outcome of an application should not, in principle, vary according to whether it has been lodged with the Court under Article 10 of the Convention by the publisher of an offending article or under Article 8 of the Convention by the person who has been the subject of that article. Accordingly, the margin of appreciation should in principle be the same in both cases”.²³

Som vist har også øvrig praksis i flere tilfeller tatt utgangspunkt i artikkel 8 der det er den påstått ærekrenkende part som har klaget inn saken, f. eks. i saken *A*. En slik løsning gir bedre uttrykk for at både omdømmet og ytringsfriheten har konvensjonsrettslig vern, at ingen rettigheter har forrang og at avgjørelsen må bero på en avveining mellom disse rettighetene.

Om EMK artikkel 8 eller 10 blir utgangspunktet for vurderingen, vil dermed avhenge av om det er avsagt en fellende eller frifinnende dom for ærekrenkelser i den nasjonale rettsinstansen. I *A* var det den krenkede part som klaget den frifinnende ærekrenkelsessaken inn, og med påstand om krenkelse av artikkel 8. EMD tok følgelig utgangspunkt i denne bestemmelsen i inngrepsvurderingen. Motsatt tilfelle var det i de øvrige fellende avgjørelser mot Norge, der det i hovedsak var pressen som klaget inn en fellende dom med påstand om krenkelse av artikkel 10.

I *Delfi* ble følgende momenter fremhevet om avveiningen av artikkel 8 og 10:

“(…) contribution to a debate of general interest, how well known the person concerned is, the subject of the report, the prior conduct of the person concerned, the method of

---

²² Avsnitt 20.

²³ Avsnitt 82.

obtaining the information and its veracity, the content, form and consequences of the publication, and the severity of the sanction imposed (...).²⁴

Avveiningsmarkørene vil med andre ord i stor grad sammenfalle, og praksis rundt EMK artikkel 10 vil klart nok være av stor betydning også i en vurdering av om vernet etter artikkel 8 er tilfredsstillende sikret.²⁵ Når det likevel er slik at flest saker for EMD har vært klaget inn av pressen med påstand om krenkelse av artikkel 10, vil dette også være min innfallsvinkel i avhandlingen. Hvordan denne inngrepsvurderingen har blitt foretatt gjennomgås i del 3. Det økte fokuset på EMK artikkel 8 i nyere norsk rettspraksis vil for øvrig behandles under pkt. 3.2.4.

1.5 Opplegget videre

I del 2 vil jeg først gi en oversikt over de rettslige utgangspunktene for ærekrenkelsesvurderingen, herunder straffelovens vilkår og sanksjonsmuligheter. Dette er imidlertid kun lovens formelle utgangspunkter.

Selv om vilkårene skissert i del 2 er overtrådt, inneholder ærekrenkelsesreglene også et *rettsstridsvilkår*. Denne rettsstridsvurderingen har i dag utviklet seg til å være det mest sentrale vurderingstema i ærekrenkelsessaker mot pressen. Dette vil behandles i del 3, som er oppgavens hovedtema.

Her vil jeg undersøke hvordan rettsstridsvurderingen har endret seg i rettspraksis, og hvilke regler som har utviklet seg når det gjelder ansvarsfrihet for ytringer der ytringsfriheten kan tilsi en annen løsning enn de strafferettslige reglene gir anvisning på. Herunder vil jeg fokusere på EMDs tilnærming til ærekrenkelsessaker, og illustrere hvordan norsk rett har tilpasset seg denne læren.

Målet er å vise hvordan vi har beveget oss fra en tradisjonell, strafferettslig tankegang med fokus på vilkårene skissert i del 2, til en mer rettighetsbasert avveining av motstående hensyn i rettsstridsvurderingen jeg gjennomgår i del 3.

I den avsluttende del 4 vil jeg knytte noen bemerkninger til dagens rettstilstand og utviklingen i fremtiden med innføringen av ny straffelov.

---

²⁴ Avsnitt 83.

²⁵ Borvik s. 123-124.

2 Rettslige utgangspunkter for ærekrenkelsessaker

2.1 Rettslige utgangspunkter

I det følgende vil jeg skissere de rettslige utgangspunktene for ærekrenkelsesvurderingen og hvordan gangen i en slik vurdering foregår i rettspraksis. Ærekrenkelser reguleres i utgangspunktet av strl. kapittel 23, og §§ 246 og 247 inneholder straffbarhetsvilkårene for ærekrenkende ytringer. Det strafferettsliges plass i ærekrenkelsessaker er i dag liten. I Ambulansesjåførsaken ble det kun kort konstatert at de strafferettslige vilkår som utgangspunkt var oppfylt, resten av avgjørelsen var hovedsakelig vurderinger av utsagnets rettsstridighet og forholdet til EMK. Derfor vil også jeg bruke mindre plass på det strafferettslige. En kort gjennomgang av lovens vilkår er likevel nødvendig, fordi dette fortsatt er det formelle utgangspunktet for ærekrenkelsesvurderinger, samt at det vil være nødvendig for å illustrere den rettsutviklingen som har foregått på området som jeg kommer tilbake til i del 3.

Selv om vilkårene skissert under er overtrådt, inneholder straffelovens regler som nevnt også et rettsstridsvilkår. Bestemmelsen i § 246 inneholder et eksplisitt rettsstridsvilkår, og det samme vilkår er i rettspraksis innfortolket i § 247.²⁶ Det er i denne rettsstridsvurderingen forholdet til EMK artikkel 10 blir vurdert i praksis, se eksempelvis Rt. 2014 s. 152. Hensynet til ytringsfriheten og vernet om æren og omdømmet som utledet av EMK artikkel 8 vil i dag være sentrale i denne avveiningen, og vurderingen har gjennomgått en markant endring i rettspraksis fra 1980-tallet til i dag. Jeg kommer tilbake til vurderingen og hvordan den foretas i hhv. Høyesteretts- og EMD-praksis nedenfor. I del 3 kommer jeg nærmere inn på nyansene i rettsstridsvurderingen, hvilken utvikling som har skjedd i rettspraksis og muligheten for ansvarsfrihet for i utgangspunktet ærekrenkende ytringer.

§ 246 rammer krenkelser av noens "*æresfølelse*", og gjelder det som gjerne betegnes den subjektive ære. Dette omfatter selvfølelsen og selvaktelsen.²⁷ Bestemmelsen i § 247

---

²⁶ Se f. eks. Rt. 1990 s. 257 på s. 265.

²⁷ Bratholm og Matningsdal, kommentarer til § 246.

omhandler den objektive ære,²⁸ og rammer den som opptrer slik at det er egnet til å skade en annens gode navn og rykte eller til å utsette ham for hat, ringeakt eller tap av den for hans stilling eller næring fornødne tillit. I dette ligger at krenkelsen er egnet til å påvirke *andres* meninger om en person.

Verken §§ 246 eller 247 skiller mellom tilfeller der et ærekrenkende utsagn er fremsatt av vedkommende selv eller tilfeller der det er videreformidlet. Bestemmelsene vil altså kunne ramme både tilfeller der ytringen blir gjengitt journalistisk, og der avisen selv fremsetter påstanden. I § 247 siste setning ser vi dessuten at dersom ærekrenkelsen fremsettes i trykt skrift eller kringkasting, skal dette kunne virke skjerpende for straffen.

Etter § 249 nr. 1 og 2 kommer straff etter §§ 246 og 247 ikke til anvendelse dersom ytringen ikke er utilbørlig, har en aktverdig grunn og det føres bevis for ytringens sannhet. Sannhetsbevis har tradisjonelt vært en av få muligheter til å unnsnippe sanksjoner for ærekrenkelses, og kravene til bevisets styrke har vært strenge. Kravene til sannhetsbevis har imidlertid vært i endring de siste tiårene, noe jeg også vil komme tilbake til i delen om ansvarsfrihet.

I praksis er erstatning, oppreisning og mortifikasjon de aktuelle reaksjonene på ærekrenkelses. Etter § 252 kan beskyldningen erklæres død og maktesløs (mortifiseres) dersom det har vært adgang til å føre bevis for beskyldningens sannhet, uten at dette er gjort. Mortifikasjon er i praksis den vanligste formen for reaksjon på ærekrenkelses, i tillegg til reaksjoner etter skl. § 3-6.²⁹

For at erstatning eller oppreisning etter skl. § 3-6 skal komme på tale må enten vilkårene for straff etter strl. være tilstede, eller vedkommende må ha utvist uaktsomhet. Er krenkelsen forøvet i trykt skrift, hefter den som har handlet i eiers eller utgivers tjeneste, men eier og utgiver hefter også for erstatningen. Det kan dermed bli tale om ansvar både for journalist, redaktør og evt. utgiver/forlag. Erstatning og oppreisning kan idømmes i tillegg til straff og mortifikasjon.

---

²⁸ Mæland s. 114.

²⁹ Bratholm og Matningsdal, kommentarer til kap. 23.

Fengselsstraff blir i praksis ikke benyttet. Rt. 1953 s. 566 er det siste kjente eksempelet på at ubetinget fengsel ble reaksjonen på en ærekrenkelse,³⁰ og Rt. 1979 s. 1606 det siste eksempelet på betinget fengsel.³¹ Bøter ble sist benyttet i Rt. 1989 s. 257.³²

For resten av avhandlingen forutsettes det at det er fremsatt en i utgangspunktet ulovlig ærekrenkelse.

---

³⁰ Borvik s. 322

³¹ Ibid.

³² Ibid.

3 Ansvarsfrihet og rettsutvikling

3.1 Ansvarsfrihet for ellers ærekrenkende ytringer fremsatt av pressen

3.1.1 Innledning

Norsk rett inneholder ingen detaljert regulering av pressen eller andres ytringsfrihet, men en rekke regler begrenser ytringsfriheten, f. eks. reglene om ærekrenkelser.³³ Av hensyn til bl.a. å sikre det offentlige ordskiftet og ytringsfriheten har det igjen utviklet seg regler om ansvarsfrihet fra disse reglene. Disse ansvarsfrihetsreglene vil være fokuset i det følgende.

Tradisjonelt har det gjerne blitt skilt mellom ytringer som er referert fra tredjeparter, og ytringer som pressen selv har fremsatt, f. eks. på leder- eller kommentar plass. I det videre vil jeg presentere kilder som gjelder begge tilfeller. Pressen har som kjent både en rolle som arena for andres ytringer, og for aktører som meddeler egne ytringer.³⁴ Vurderingene kan slå noe forskjellig ut avhengig av hvilken type meddelelse det er tale om.

Årsaken til at jeg vil behandle begge tilfeller er at hensynene bak ytringsfrihetsbeskyttelsen for disse to kategorier utsagn i stor grad er sammenfallende, herunder pressens rolle som "*public watchdog*" i et demokratisk samfunn. Vurderingene i EMD har også basert seg på samme utgangspunkt, selv om enkeltmomenter har blitt tillagt noe ulik vekt avhengig av om det er tale om referat eller egne påstander. Dermed vil begge typer tilfeller kunne bidra til å vise både rettsutviklingen og balanseringen av de verdimeslige spenningene på området.

Det må likevel bemerkes at ytringsfriheten i enda større grad kan gjøre seg gjeldende ved *videreformidling* enn der pressen fremsetter *egne* ærekrenkende påstander. Dette fremgår bl.a. av Rt. 2003 s. 1190 der Høyesterett uttaler at:

---

³³ Wessel-Aas (2010) s. 462.

³⁴ NOU 1999: 27 s. 71.

”Det er her et viktig skille mellom pressens videreformidling av andres usanne beskyldninger og medias egen fremsettelse av ikke beviste ærekrenkende påstander. Det er ikke tvilsomt at ytringsfriheten rekker lenger ved videreformidling, beroende blant annet på hvem som har fremsatt den påstand som formidles (...).³⁵”

Også EMD har lagt til grunn at terskelen for å konstatere krenkelse av EMK artikkel 10 er lavere dersom det er tale om videreformidling av utsagn via intervjuer eller lignende.³⁶

3.1.2 Ansvarsfrihet i medhold av referatprivilegiene

Tradisjonelt har oppfatningen vært at det eksisterer en referatadgang til visse kategorier kilder – såkalte referatprivilegier. Lenge ble ansvarsfrihet hovedsakelig innrømmet kun dersom ytringen ble omfattet av et slikt referatprivilegium. Om ytringen skriver seg fra en slik kilde kan i dag ha betydning i rettsstridsvurderingen jeg gjennomgår nedenfor. Henter man opplysninger fra en svært troverdig kilde, vil dette gjerne kunne føre til at aktsomhetskravet er oppfylt, se om dette i 3.2.2. Som nevnt ovenfor er det også av betydning for vurderingen om det er påstander pressen selv fremsetter, eller om det er refererte ytringer det er tale om. Det er følgelig hensiktsmessig med en kort gjennomgang av referatprivilegiene i det følgende.

Hovedtanken med referatprivilegiene har vært at pressen fritt kan referere fra visse kilder uten å måtte føre sannhetsbevis for utsagnene, og det har dermed vært tilstrekkelig å bevise *at* påstandene skriver seg fra en slik kilde og er gjengitt dekkende, ikke at innholdet i påstandene i seg selv er korrekt.³⁷ Kan dette godtgjøres, går referenten ansvarsfri.

Grl. § 100 gir innsynsrett i *”statens og kommunenes dokumenter og til å følge forhandlingene i rettsmøter og folkevalgte organer”*. Ifølge forarbeidene ligger det her implisitt også en adgang til ansvarsfritt referat.³⁸ Bestemmelsen grunnlovsfester borgernes informasjonskrav angående demokratiske prosesser. Begrunnelsen ligger

---

³⁵ Avsnitt 74.

³⁶ Se *Jersild mot Danmark* av 23. september 1994 avsnitt 35, som riktignok gjaldt rasistiske ytringer. Annen EMD-praksis om ærekrenkelser har imidlertid henvist til samme uttalelse, se Eggen (2002) s. 444 med videre henvisninger.

³⁷ Eggen (2002) s. 441 og Rt. 2000 s. 279.

³⁸ NOU 2011: 12 kapittel 13.

altså i demokratiargumentet, da innsyn i rettsmøter og prosesser i folkevalgte organer er en *"forutsetning for å kunne realisere den demokratiske rettighet til deltakelse"*.³⁹ Også autonomiargumentet ble av ytringsfrihetskommisjonen trukket frem som begrunnelse, da hemmelighold av slike prosesser virker umyndiggjørende for den som ikke innehar den samme informasjonen.⁴⁰

Visse former for referatrett følger videre av alminnelig lovgivning, f. eks. domstolloven § 125 om rettsmøter og rettsavgjørelser og påtaleinstruksens § 22-7 om tiltalebeslutninger. Andre referatprivilegier følger av ulovfestede regler utviklet av rettspraksis. Av slike referatprivilegier kan f. eks. nevnes korrekt gjengitte siktelsler og gjengivelse av anførslene i sivile rettssaker.⁴¹ At rettspraksis har vært styrende for utviklingen har vært ønskelig fra lovgiverhold, bl.a. fordi det ble ansett retts teknisk vanskelig å skulle utforme lovregler som ville ta hensyn til de mangefasetterte vurderingene som må foretas i lys av bl.a. EMK og EMD-praksis. Lovfesting av reglene om referatrett ble dermed forkastet av Medieansvarsutvalget.⁴²

Med EMK har de ulovfestede referatprivilegiene mistet mye av sin betydning. Referatprivilegiene kan på mange måter sees på som en forenkling av de kompliserte interesseavveiningene som kreves etter EMK, noe som jo også var noe av bakgrunnen for at flere ulovfestede referatprivilegier ikke ble lovfestet. Som jeg vil vise i neste punkt krever inngrep i EMK artikkel 10 en avveining av kolliderende verdier og ulike hensyn, en vurdering som i EMD har blitt gjort langt grundigere enn referatprivilegiene åpner for. Referatprivilegiene kan sies å være en slags "forhåndsavveining" i tilfeller der ytringsfrihetshensyn gjør seg spesielt gjeldende. For å få plass til de kompliserte avveiningene EMK artikkel 10 krever, har vi imidlertid sett en dreining i rettspraksis vekk fra den tradisjonelle referatlæren og over til en mer rettighetsbasert avveining, noe jeg kommer tilbake til nedenfor.

---

³⁹ NOU 1999: 27 s. 95.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Se Rt. 1979 s. 807 og Rt. 1990 s. 636.

⁴² NOU 2011:12 kap. 13.7.

3.1.3 Ansvarsfrihet etter EMK artikkel 10

Som jeg vil vise har EMK og EMDs praksis fått stor innvirkning på hvordan norsk rett i dag behandler ærekrenkelses saksomtaler fremsatt av eller i pressen. Som skissert over i 1.3. kan det foretas inngrep i ytringsfriheten etter EMK artikkel 10 etter en nærmere vurdering av inngrepets rettmessighet. I det følgende vil jeg først gi en fremstilling av hvordan EMD foretar denne vurderingen i ærekrenkelsessaker der pressen er involvert. I 3.1.4 vil jeg illustrere hvordan norsk rett har tilpasset seg denne praksisen, og hvordan dette skiller seg fra tidligere oppfatninger i rettspraksis.

Utgangspunktet er som nevnt at sanksjoner mot ytringer anses som inngrep i EMK artikkel 10, og krever nærmere begrunnelse for å være i tråd med konvensjonen. Etter artikkel 10 (2) kan det på visse vilkår gjøres inngrep i rettighetene. Typiske inngrep er straff og erstatning. At også mortifikasjon anses som et inngrep i ytringsfriheten fremgår bl.a. av *Nilsen og Johnsen mot Norge* av 25. november 1999.

I europeisk sammenheng har EMD inntatt et annet utgangspunkt enn i tradisjonell norsk injurierett hva gjelder pressens ansvar for injurierende utsagn. Fremfor en strafferettslig tilnærming med unntak for referatprivilegier har EMD behandlet spørsmål om ærekrenkelses saksomtaler som en bred avveining av motstående hensyn for å vurdere om sanksjonene er et rettmessig inngrep i ytringsfriheten.

Det helt klare utgangspunktet når det gjelder sanksjoner mot pressen som følge av ulovlige ytringer, er at pressen må ha stor frihet i et demokratisk samfunn. Pressens rolle som "*public watchdog*" og en essensiell del av et demokratisk samfunn er flere ganger understreket av EMD.⁴³ I saken *Bergens Tidende mfl. mot Norge* av 2. mai 2000 fremgår det at frihetene i artikkel 10 ikke bare gjelder ytringer som er ønskelige,

"(...) but also those that offend, shock and disturb. Such are the demands of pluralism, tolerance and broadmindedness, without which there is no 'democratic society'. The freedom is subject to the exceptions set out in Article 10 § 2 which must, however, be construed strictly. The need for any restrictions must be established convincingly".⁴⁴

---

⁴³ Bertelsen s. 311 med henvisning til *Observer and Guardian* avsnitt 59. Se også *Bergens Tidende* avsnitt 49.

⁴⁴ Avsnitt 48.

Av det siterte ser vi at inngrep i ytringsfriheten krever sterke grunner, begrunnet i ytringsfrihetens fundamentale rolle i et demokratisk samfunn. I en rekke ærekrenkelsessaker har imidlertid individets rett til vern av æren og omdømmet etter EMK artikkel 8 stått i et spenningsforhold med rettighetene etter EMK artikkel 10. Som nevnt under pkt. 1.4 utgjør imidlertid artikkel 8 og 10 *likeverdige* rettigheter etter konvensjonen, og det må som uttalt i *Delfi* oppnås en "fair balance" mellom rettighetene.⁴⁵ Dette fordrer en avveining av de motstående verdier og hensyn.

I Rt. 2003 s. 928 oppsummerte Høyesterett interesseavveiningens momenter fra EMD slik:

"(...) graden av allmenn interesse, beskyldningens karakter, derunder om beskyldningen klassifiseres som «value judgment» eller «factual statement», om den retter seg mot offentlig person eller privatperson, samt graden av aktsomhet, derunder om og eventuelt i hvilken utstrekning media på publiseringstidspunktet hadde holdepunkter i faktum for at påstanden var sann. Generelt vil ytringen ha et sterkt vern dersom den gjelder forhold av allmenn interesse, verdivurderinger, videreformidling, offentlig person, og det foreligger sterke holdepunkter for at påstanden var sann. Motsatt: Gjelder saken beskjednen allmenn interesse, faktapåstander, egen fremsettelse, privatperson, og det foreligger svake holdepunkter for at påstanden var sann, har ytringen et mindre sterkt vern".⁴⁶

Avgjørelsen ble, som jeg kommer tilbake til, innklaget for EMD i saken *Tønsbergs Blad og Haukom mot Norge* av 1. mars 2007. EMD hadde imidlertid ikke innvendinger til denne sammenfatningen.⁴⁷

Graden av ytringens allmenne interesse og ytringens motiv vil være sentral i avveiningen.⁴⁸ Det må etter EMDs praksis trekkes en grense mot rent underholdningspregede "nyheter", men rammene for allmenn interesse kan heller ikke trekkes så snevre at kun den rene kritikk av statsstyrelsen og maktapparatet faller innenfor. Dersom motivet er å bidra til offentlig debatt vil krenkende ytringer lettere aksepteres enn om motivet har mindre med ytringsfrihetens begrunnelse å gjøre, f. eks.

---

⁴⁵ Avsnitt 81.

⁴⁶ Avsnitt 44.

⁴⁷ Rt. 2014 s. 152 avsnitt 105.

⁴⁸ Borvik s. 196 med henvisning til *Radio France*.

dersom hensikten kun er å ramme enkeltpersoner. I *Tønsbergs Blad* fant imidlertid ikke EMD det bevist at journalisten kun ønsket å skade den omtalte personen.⁴⁹ I *Ungváry og Irodalom mot Ungarn* av 3. desember 2013 ble det uttalt at fokuset må være om omtalen

”is in the interest of the public and not whether the public might be interested in reading it”.⁵⁰

Uttalelsen viser dessuten at det må foretas en avgrensning mot den type mediedekning som er begrunnet i et rent underholdningsbehov snarere enn de hensyn som begrunner ytringsfriheten, typisk kjendispressen.

Om stilen er saklig og informativ eller ikke kan også få betydning, se *De Haas og Gijssels mot Nederland* av 24. februar 1997.⁵¹ En viss grad av overdrivelse ligger normalt innenfor pressefriheten jf. f. eks. *Bergens Tidende*.⁵²

Domstolen legger også vekt på beskyldningenes karakter og hvilken belastning dette har medført for den beskyldningene var rettet mot. Dette følger allerede av spenningsforholdet mellom EMK artikkel 8 og 10 – jo sterkere grad interesser som forankres i artikkel 8 gjør seg gjeldende, jo mer kan tale for å tillate inngrep i artikkel 10.

I *Tønsbergs Blad* ble det vektlagt i pressens favør at beskyldninger om manglende overholdelse av boplikt ikke var spesielt alvorlig for de involverte. I A fikk klager medhold i at avisen *Fædrelandsvennen* gikk for langt i å avsløre politiets drapsmistanke mot ham, og beskyldningens alvorlige karakter tilsa krenkelse av EMK artikkel 8. Det er også av betydning hvilken rolle den krenkede innehar, og politikere og offentlige personer må f. eks. tåle mer enn privatpersoner.⁵³

Om det er tale om videreformidling av andres ytringer kan videre tilsi en annen vurdering enn om ytringen er journalistens egen, slik jeg har gjennomgått i avsnitt 3.1.1.

---

⁴⁹ Avsnitt 87.

⁵⁰ Avsnitt 47.

⁵¹ Bertelsen s. 312.

⁵² Avsnitt 49.

⁵³ Se f. eks. *Castells mot Spania* av 23. april 2002 avsnitt 46.

Det har heller ikke vært ansett tilstrekkelig for å godta inngrep at beskyldningen har vist seg å være usann eller ikke lar seg bevise.⁵⁴ Her blir vurderingen snarere hvor aktsom journalisten har vært i å undersøke kildens troverdighet, noe som kan variere med hva slags kilde det er tale om. I saken *Bladet Tromsø mfl. mot Norge* av 20. mai 1999 ble det f. eks. ansett som tilstrekkelig at beskyldningene bygget på en offentlig rapport utarbeidet på oppdrag fra Fiskeridepartementet. Pressen må normalt kunne stole på slike dokumenter uten å måtte foreta ytterligere undersøkelser. Situasjonen var motsatt i *Flux mot Moldova* av 29. juli 2008, der opplysningene bygget på et anonymt brev. Avisen hadde ikke utført nærmere undersøkelser av brevets innhold, den beskyldte fikk ikke tilsvaretsrett, og det ble følgelig ikke konstatert krenkelse av EMK artikkel 10.

Videre vil kravet til faktisk grunnlag variere med hvorvidt det er tale om en faktapåstand eller en verdivurdering. I *Lingens* drøftet EMD skillet mellom påstander som pretenderer å være fakta og følgelig kan bevises, og verdivurderinger – påstander som gir uttrykk for ytrereens subjektive oppfatninger av et forhold. Etter EMDs praksis kan verdivurderinger normalt ikke underlegges krav til sannhetsbevis, men det kan stilles krav om at de har en viss basis i objektivt konstaterbare forhold. Jeg kommer tilbake til dette skillet og hvordan EMK har endret norsk rettstilstand på dette punkt i 3.2.1.

Det er dessuten det aktuelle mediets samlede dekning av saken som vurderes, slik det bl.a. fremgår av *Bladet Tromsø*.⁵⁵ Dersom det ble forsøkt å gi en balansert fremstilling er dette et argument mot inngrep, og motsatt kan saken stille seg annerledes hvis bare én vinkling har vært i fokus på tross av gyldige motargumenter som også kunne vært publisert. Tilsvaretsretten vil her være sentral.⁵⁶

Statenes skjønnsmargin i ytringsfrihetssaker er generelt liten,⁵⁷ og EMD har lagt lite vekt på myndighetenes klassifisering av ytringene. Skjønnsmarginen kan også variere noe med hva slags type saker det er tale om. Frem til 2006 hadde EMD for eksempel konstatert krenkelse av artikkel 10 i alle 14 ærekrenkelsessaker der politikere var

---

⁵⁴ Bertelsen s. 313-314.

⁵⁵ Se avgjørelsens premiss 63.

⁵⁶ Eggen (2002) s. 449.

⁵⁷ Aarli (2009)

involvert,⁵⁸ noe som tilsier lite spillerom for nasjonale myndigheter der sterke ytringsfrihetshensyn gjør seg gjeldende.

Sammenfatningsvis tilnærmer altså EMD seg inngrepsdrøftelsen med en bred vurdering av alle relevante momenter, der målet er å finne den riktige balansen mellom beskyttelse av individet og beskyttelsen av pressens ytringsfrihet. Generelt har EMD gått langt i å innrømme pressen ansvarsfrihet i ærekrenkelsessaker der ytringen gjelder samfunnsinteresser fremsatt i aktsom god tro i tråd med journalistetiske prinsipper,⁵⁹ og det skal sterke grunner til for å godta inngrep på området. En viss tendens til økt vektlegging av EMK artikkel 8 og individets omdømmevern har imidlertid vist seg i nyere praksis, noe jeg vil komme tilbake til under 3.2.4.

3.1.4 Norsk retts tilpasning til EMDs praksis

I det følgende vil jeg illustrere hvordan norsk rett har tilpasset seg EMDs praksis om ærekrenkelser. Først vil jeg gjennomgå noen sentrale utviklingslinjer fra en strafferettslig vurdering til en mer helhetlig avveining av motstående verdier. Tanken med en slik kronologisk fremstilling er å gi et overblikk over hvordan EMDs fellende dommer mot Norge direkte har hatt innvirkning på norsk rett. Deretter vil jeg gå inn på noen utvalgte momenter i rettsstridsvurderingen og vise hvordan norsk rett har endret seg på et mer konkret nivå.

3.1.4.1. Frem til 1990-tallet

I etterkrigstiden var samfunnet anspent. Med krigen friskt i minnet var fokuset på gjenoppbyggingen av landet og å unngå nye konflikter. Denne perioden har vært karakterisert som en "istid for ytringsfriheten" i Norge.⁶⁰ Journalister var gjerne preget av sine politiske standpunkter, og redselen for å miste medlemskapet i stortingets presselosje gjorde rommet for kritikk av statsapparatet mindre.⁶¹

Mellom 1960 og 1980 skulle flere utviklingstrekk påvirke diskursen omkring ytringsfrihet. Offentlighetsprinsippet ble lovfestet, pressestøtten utvidet og debatter i

---

⁵⁸ Kozlowski s. 141.

⁵⁹ Borvik s. 197.

⁶⁰ Vedlegg 1 til NOU 1999:27 s. 73.

⁶¹ Vedlegg s. 124, Arve Solstad i Dagbladet 13 oktober 1965.

journalistmiljøet førte til at de tidligere partipolitiske lojalitetsbindingene opphørte. Amerikanske idealer om "*freedom of speech*" som fundamental del av et demokrati fikk fotfeste, og Vær Varsom-plakaten gikk fra å være defensiv rettet mot pressen selv til å inneholde idealer for en kritisk og avslørende presse.⁶² Disse faktorene med flere førte til en styrket forventning til pressen som samfunnsaktør. Av andre mulige påvirkningsfaktorer kan nevnes en markant økning i offentlig ansatte og høyere generelt utdanningsnivå i befolkningen.⁶³

Frem til slutten av 1990-tallet var norsk injurierett likevel fortsatt preget av en tradisjonell, strafferettslig tankegang.⁶⁴ Hovedspørsmålet var om ytringen oppfylte gjerningsbeskrivelsene i straffeloven, og det var begrenset mulighet til ansvarsfrihet dersom dette ble besvart bekreftende og sannhetsbevis ikke ble ført.⁶⁵ Som unntak fra dette utgangspunktet fantes som nevnt de såkalte referatprivilegiene, slik fremstilt over i 3.1.2. I all hovedsak var det imidlertid tale om en ganske tradisjonell strafferettslig tilnærming til spørsmålene, og muligheten til å bli ansvarsfri dersom publiseringen stred mot de strafferettslige regler var liten. Dette medførte en nokså ensidig vektlegging av omdømmevernet på bekostning av ytringsfriheten.

Det var likevel ikke slik at rettsordenen ikke var oppmerksom på de verdimeslige spenningene som aktualiseres i ærekrenkelsessaker. I Rt. 1978 s. 590 uttaler f. eks. Høyesterett at

"Man står stilt overfor to goder som begge er vernet av rettsordenen. På den ene side har man retten til det frie ord, på den annen kravet til beskyttelse for enkeltmenneskets ære. [Det må da] foretas en avveining".⁶⁶

I avgjørelsen ble det også vist til at dagjeldende Grl. § 100 var et viktig tolkningsmoment også for injurielovgivningen, ettersom mortifikasjonsbestemmelsene satte skranker for ytringsfriheten.⁶⁷ Det er altså ikke slik at spenningene mellom disse verdiene først ble synlige ved tilslutningen og inkorporeringen av EMK. Likevel fikk balanseringen av

---

⁶² Vedlegg s. 125 og 156 med videre henvisninger.

⁶³ Vedlegg s. 156.

⁶⁴ Wessel-Aas (2010) s. 463.

⁶⁵ Wessel-Aas (2010) s. 463-464.

⁶⁶ S. 595.

⁶⁷ S. 595.

rettighetene ofte et annet utfall enn i dag, og æren ble i all hovedsak prioritert fremfor det frie ordskiftet. Dette illustreres f. eks. av Rt. 1979 s. 727 om mortifikasjon av en rekke utsagn mot en lektor i forbindelse med et behandlingsopplegg. Publisisten påberopte seg interesseavveiningssynspunktet som bl.a. nevnt i sitatet overfor.

Førstvoterende uttalte at:

”I ingen av disse saker fikk imidlertid interesseavveiningen betydning, og det kan diskuteres i hvilken utstrekning et slikt generelt formet prinsipp vil kunne gi noen konkret veiledning i mortifikasjonssaker”.⁶⁸

Prinsippet ble benyttet overfor de av ytringene som kunne karakteriseres som *meningsytringer*,⁶⁹ dvs. utsagn som inneholdt vurderinger av de etiske sidene ved behandlingsopplegget. Her fant retten at hensynet til ytringsfriheten tillot en viss tilspisset og følelsesladet form av ytringer. Ytringene ble heller ikke underlagt krav om sannhetsbevis, da det ville være vanskelig å karakterisere utsagnene som sanne eller usanne. Dette er en argumentasjonsmåte som kan minne om dagens skille mellom faktapåstander og verdivurderinger, se nærmere om dette nedenfor. Noen generell anvendelse ville Høyesterett imidlertid ikke gi avveiningssynspunktet i mortifikasjonssaker, og interesseavveiningssynspunktets gjennomslagskraft i mortifikasjonssaker var med andre ord svært begrenset. Dette medførte altså en vesentlig vektlegging av omdømmevernet fremfor ytringsfriheten.

Datidens strenge linje overfor ærekrenkelsesaker kan også illustreres av den såkalte Kemner Frantzen-saken i Rt. 1987 s. 1058. Saken gjaldt påstander om at en kemner mottok dobbeltlønn. Det var godtgjort at kemneren mottok lønn fra kommunen i sitt daglige arbeide, og samtidig mottok han godtgjørelse som bostyrer for arbeid han utførte innenfor den ordinære, lønnede arbeidstiden i kommunen. Utsagnene ble mortifisert til tross for dette, da Høyesterett fant at ytringene ga lesere som ikke leste hele artikkelen inntrykk av at kemneren opptrådte uhederlig. I dag ville en slik avgjørelse nok vært utenkelig i lys av EMK artikkel 10, da påstanden både var sann og rettet seg mot en offentlig tjenestemann.

---

⁶⁸ S. 735.

⁶⁹ Mæland s. 359.

Eksemplene over illustrerer en klar tendens, at rettsordenen i stor grad satte individets vern av ære og omdømme foran ytringsfriheten. For å komme til motsatt resultat ble det stilt strenge krav. Dette skulle imidlertid endre seg med EMKs inntog i norsk rett.

Utover 1990-tallet endret diskursen omkring injurier og ytringsfrihet seg med EMKs inntog i Europa. Dette fikk også betydning for norsk rettspraksis omkring injurier, ytringsfrihet og media. Høyesterett anerkjente f. eks. i Rt. 1991 s. 1069 at strl. § 247 måtte

”(...) fortolkes med bestemmelsene om ytringsfrihet i Grunnlovens § 100 og Den europeiske menneskerettighetskonvensjon art. 10 som bakgrunn”.⁷⁰

I NOU 1995:10 ble den norske rettstilstanden og forholdet til EMK drøftet. På dette tidspunktet hadde menneskerettighetsloven ikke trådt i kraft. Etter en gjennomgang av EMD-praksis, herunder *Lingens* m.fl., fant Straffelovrådet at den foreliggende praksis fra Strasbourg ikke innebar problemer hva gjaldt norsk høyesterettspraksis.⁷¹ Dette til tross for at norsk rett på det aktuelle tidspunkt manglet flere nyanser i inngrepsvurderingen, herunder skillet mellom faktapåstander og verdivurderinger som omtalt nedenfor i 3.2.1.

Det var imidlertid ikke alle som var enige i at norsk rettstilstand oppfylte våre folkerettslige forpliktelser etter EMK artikkel 10. Flere stemmer i norske presse- og juristkretser ønsket større vekt på ytringsfriheten i ærekrenkelsessaker, men ble møtt med kritiske røster som vektla personvern og æresvern i større grad enn pressevern.⁷²

EMK ble gjort til norsk lov ved menneskerettsloven i 1999, og det var nå ingen tvil om at EMK artikkel 10 måtte få avgjørende vekt i ærekrenkelsessaker jf. mrl. § 3. Likevel hersket det usikkerhet om hva som egentlig lå i konvensjonsforpliktelsene våre, og de prinsipper som i dag følger av EMDs praksis var ikke tilstrekkelig implementert i norsk rett. At EMK artikkel 10 ikke fikk den nødvendige gjennomslagskraften var noe som skulle vise seg i EMD på 2000-tallet, der Norge gjentatte ganger ble dømt for krenkelse av EMK artikkel 10.

---

⁷⁰ S. 1077.

⁷¹ Utredningens s. 47 og s. 67.

⁷² Se eksempler og utdrag i Wessel-Aas (2010) s. 459-460.

3.1.4.2. Årtusenskiftet – fellende dommer mot Norge i EMD

Rundt årtusenskiftet skulle en rekke saker få stor betydning for rettsutviklingen på injurierettens område. Norge ble gjentatte ganger innklaget for EMD og dømt for krenkelser av EMK artikkel 10.

Norske rettsanvendere skal i utgangspunktet benytte EMDs tolkningsmetode ved klarlegging av konvensjonsforpliktelsene, herunder bl.a. EMDs avgjørelser, jf. Rt. 2000 s. 996. Av avgjørelsens s. 1008 fremgår det at norske verdiprioriteringer også har plass i vurderingen såfremt det ikke er tale om motstrid med konvensjonsforpliktelsene. Domfellelsene i EMD gjorde det med andre ord nødvendig med en tilpasning av norsk rettspraksis.

Den første saken som ble innklaget for EMD var saken *Bladet Tromsø*. Saken gjaldt en rekke påstander fremsatt av Bladet Tromsø om selfangstmetodene til mannskapet på seilskuta Harmoni. Påstandene var i all hovedsak hentet fra en rapport utarbeidet av en av fiskeridepartementets representanter, men Bladet Tromsø tapte ærekrenkelsessaken i Nord-Troms herredsrett.⁷³ Anke ble nektet fremmet for Høyesterett med henvisning til at den åpenbart ikke ville føre frem.⁷⁴ EMD kom på sin side til at avgjørelsen utgjorde en krenkelse av EMK artikkel 10, bl.a. under henvisning til at pressen i hovedsak måtte kunne stole på offentlige rapporter uten å risikere rettslig ansvar for publiseringen.

Den neste saken som ble innklaget for EMD var den såkalte politivoldsaken i Rt. 1993 s. 537. Igjen ble Norge dømt for krenkelse av EMK artikkel 10 (*Nilsen og Johnsen*). Norske domstoler hadde holdt klagerne ansvarlige for en rekke ikke-dokumenterte påstander. I motsetning til Høyesterett kom imidlertid EMD til at beskyldningene var verddivurderinger det ikke kunne kreves sannhetsbevis for. Saken gjaldt riktignok ikke pressen, men skillet mellom faktapåstander og verddivurderinger gjør seg gjeldende generelt for injurier.

Den tredje saken som ble innklaget var Høyesteretts avgjørelse i Rt. 1994 s. 348. EMD konstaterte igjen krenkelse av EMK artikkel 10 i saken *Bergens Tidende*. Saken dreide seg om avisens kritiske reportasjer mot en plastikkirurg, hvor flere tidligere pasienter

---

⁷³ Nord-Troms herredsretts dom av 4. mars 1992.

⁷⁴ Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse av 18. juli 1992.

uttalte seg i sterke ordelag om kirurgens praksis. I motsetning til Høyesterett kom EMD til at kritikken ikke direkte gjaldt kirurgens medisinske ferdigheter, at kvinnene var sitert korrekt samt at dekningen sett under ett var tilstrekkelig balansert. Det ble dermed konstatert krenkelse av EMK artikkel 10.

De fellende dommene mot Norge klargjorde at vurderingen må bero på en grundigere avveining av de grunnleggende verdiene ytringsfrihet kontra omdømmevern enn hva som tidligere hadde vært tilfellet. Den eldre, strafferettslige tilnærmingen, hvor kun ytringer av helt grunnleggende ideologisk eller politisk karakter eller ytringer som rammes av et referatprivilegium gikk fri for reaksjoner, hadde tydelig nok ikke vært tilstrekkelig til å sikre ytringsfriheten etter EMK artikkel 10. Jeg vil i det følgende gå igjennom noen overordnede argumentasjonslinjer fra Høyesterett som illustrerer denne utviklingen til en EMK-preget argumentasjonslinje. I kapittel 3.2 vil jeg gjennomgå enkelte mer konkrete endringer i utvalgte momenter i rettsstridsvurderingen.

Rt. 2000 s. 279 (Kjørelærer) var den første Høyesterettsavgjørelsen om ærekrenkelser etter dommene *Nilsen og Johnsen og Bladet Tromsø*. Det var tale om i utgangspunktet ærekrenkende ytringer mot to kjørelærere publisert av en avis. Beskyldningene bygget på opplysninger fra et forvaltningsvedtak. Høyesterett behandlet her forholdet til EMK artikkel 10, og kom til at beskyldningene var vernet av ytringsfriheten. Avisen måtte følgelig frifinnes.

Avgjørelsen viser at Høyesterett tok signalene fra EMD på alvor, og det ble i avgjørelsen anerkjent at EMK artikkel 10 med tilhørende praksis måtte få vekt i rettsstridsvurderingen. Likevel kan ikke dommen leses som noe egentlig vendepunkt i utviklingen fra den strafferettslige tilnærming. Høyesterett fremhever at

”(...)det er momenter i EMDs praksis som må få betydning når man skal fastlegge adgangen etter norsk rett for pressen til å referere forvaltningsvedtak”.⁷⁵

Uttalelsen viser en anerkjennelse av relevansen til EMD-praksis, men Høyesterett vurderer likevel saken hovedsakelig på bakgrunn av referatprivilegiene. Det ble altså tungt vektlagt at opplysningene skrev seg fra en troverdig kilde, noe som heller må

---

⁷⁵ S. 287.

anses som en utvidelse av de allerede eksisterende referatprivilegiene enn noen egentlig endring av selve vurderingstemaet for ansvarsfrihet.⁷⁶

Dommen i Rt. 2002 s. 764 (Nordlandsposten) kan imidlertid anses som et veiskille i norsk rettspraksis, hvor EMK-argumentasjon helt tydelig overtar den mer strafferettslige tilnærmingen som tidligere rådet.⁷⁷ Saken gjaldt påståtte ærekrenkelses fremsatt av Nordlandsposten mot treneren for en håndballklubb om uryddige skattemessige forhold mellom klubben og treneren. Avisen ble frifunnet med henvisning til EMK artikkel 10.

Flertallets votum baserer seg nå nærmest utelukkende på argumentasjon basert på EMDs praksis, i sterk kontrast til tidligere ærekrenkelsessaker. De strafferettslige reglene ble kun benyttet som et utgangspunkt for vurderingen, før Høyesterett gikk over til en ren EMK-basert argumentasjon hvor spørsmålet for retten var om et inngrep i ytringsfriheten hadde grunnlag i EMK artikkel 10. Pressens grunnleggende funksjon i et demokratisk samfunn ble betydelig understreket, men det ble også anerkjent at pressens ytringsfrihet måtte balanseres mot individers krav på vern av omdømmet. Høyesterett benytter seg av en rekke saker fra EMD for å forankre vurderingsmomentene. Som begrunnelse for at den tapende part ikke ble ilagt saksomkostninger, uttaler Høyesterett at

”Jeg peker også på at det på dette rettsområdet har vært en vesentlig rettsutvikling i de senere år, og at det derfor må ha vært vanskelig for partene å bedømme sine rettslige posisjoner”.⁷⁸

Uttalelsen kan tolkes som en anerkjennelse på bruddet med tidligere praksis.⁷⁹

En ytterligere erkjennelse fulgte så i Rt. 2003 s. 928 (Tønsbergs Blad). Her oppsummerte Høyesterett rettstilstanden etter endringene som fulgte av Nordlandsposten-avgjørelsen og EMD-praksis, slik sitert over under 3.1.3. Uttalelsen lister opp de sentrale momentene EMD har vektlagt, og viser klart at vurderingstemaene fra EMD nå må være

---

⁷⁶ Wessel-Aas (2010) s. 474.

⁷⁷ NOU 2011: 12 kap. 13.5.6.

⁷⁸ s. 777.

⁷⁹ Wessel-Aas (2010) s. 476.

utgangspunktet for rettstridsvurderingen også i norsk rett. Høyesterett viser dessuten til at Nordlandsposten-avgjørelsen markerer at

”(..)det er konvensjonen og EMDs praktisering av denne som i dag er den primære rettskilde når norske domstoler skal trekke grensen for de ærekrenkende utsagn som vil kunne gjøres til gjenstand for straff eller mortifikasjon”.⁸⁰

At EMK med tilhørende praksis nå skulle være den ”*primære rettskilde*” viser klart dreiningen fra strafferett til EMK-rett. Vurderingstemaene har flere ganger blitt gjentatt i senere rettspraksis.⁸¹ Senere rettspraksis har i all hovedsak dreiet seg om hvordan ulike momenter i rettstridsvurderingen skal bedømmes og avveies mot hverandre, og jeg vil komme tilbake til noen av disse momentene i kap. 3.2.

3.1.4.3. Rettsutviklingen frem til i dag – omdømmevernet vies økt oppmerksomhet

Det kunne se ut til at Høyesterett nå hadde funnet den riktige balansen mellom omdømmevernet og ytringsfriheten slik den fremgikk av EMDs praksis. Som vist hadde Høyesterett nå nærmest fullt ut adoptert EMDs argumentasjonslinjer og avveiningsmarkører. I saken Rt. 2005 s. 1677 skulle det imidlertid vise seg at Høyesterett hadde gått *for langt* i å verne ytringer etter EMK artikkel 10. Avgjørelsen førte til fellende dom i EMD – denne gangen for krenkelse av EMK artikkel 8 i saken *A*.

Saken gjaldt avisen Fædrelandsvennens formidling av politiets mistanke om en person som kunne stå bak drapene på to mindreårige jenter i Baneheia i Kristiansand. Til tross for at personen ikke var navngitt, var han identifiserbar i sin omgangskrets, og det dreide seg om mistanke om svært graverende forhold. Høyesterett kom likevel til at formidlingen var vernet av EMK artikkel 10, spesielt begrunnet i den enorme allmenne interesse saken hadde.

Saken ble klaget inn til EMD i saken *A*. EMD fant at mistankens grove karakter, at dekningen var egnet til å identifisere *A* for nærmiljøet mv. innebar en krenkelse av *As* rettigheter etter EMK artikkel 8. I motsetning til de tidligere sakene mot Norge i EMD ble hensynet til omdømmevernet nå altså antatt å veie tyngre enn pressens begrunnelse for

---

⁸⁰ Avsnitt 38.

⁸¹ Se Rt. 2014 s. 152 avsnitt 104-105.

å publisere mistanken. Også Rt. 2014 s. 152 kan sies å føye seg inn i en tendens til å vie omdømmevernet økt oppmerksomhet. Jeg kommer tilbake til utviklingen i forholdet mellom EMK artikkel 8 og 10 i kapittel 3.2.4.

Høyesteretts avgjørelse i ambulansesjåførsaken er foreløpig den nyeste ærekrenkelsesavgjørelsen i norsk rett. Saken gjaldt flere forhold som hadde sitt utspring i et tilfelle i Oslo. En mann av somalisk opprinnelse hadde blitt slått ned på offentlig sted. Mannen ble han ikke tatt med av ambulansen som ankom stedet, til tross for alvorlige skader. Flere norske medier, deriblant Dagbladet, omtalte saken i stort omfang. Det ble bl.a. rettet beskyldninger om at ambulansesjåføren utførte diskriminerende og rasistisk pasientbehandling, og det ble referert ulike rasismebeskyldninger fra vitner. Rasismebeskyldninger ble også fremsatt i avisens kommentarer og i en leder. Dagbladet ble av Høyesterett holdt ansvarlige for rasismepåstander i kommentar og leder, men ikke for referatene av vitneforklaringer.

Høyesterett starter med å fastslå at gjerningsbeskrivelsen i strl. §§ 246 eller 247 må være oppfylt, og at uttalelsene må være rettsstridige. Det sentrale blir dermed en tolkning av ytringen og vurderingen av om den er rettsstridig, jf. dommens premiss 100. Det uttales videre at idømmelse av oppreisning er et inngrep i EMK artikkel 10, som krever at forholdet til EMK-retten vurderes som et ledd i rettsstridsvurderingen. Deretter går Høyesterett igjennom EMK artikkel 10 med tilhørende rettspraksis. EMK artikkel 8 blir også fremhevet, og at det må treffes en "*fair balance*" mellom rettighetene.

Så langt er altså flertallets votum helt på linje med den utvikling jeg har illustrert omkring ærekrenkelses og EMK artikkel 10, som har forlatt den tradisjonelle strafferettslige tankegang til fordel for en mer rettighetsbasert avveining i tråd med EMDs praksis. At forholdet til EMK artikkel 8 også eksplisitt blir fremhevet, viser videre at de verdimeslige spenningene blir løftet frem, og er også i tråd med de nyere tendenser fra EMD som nevnt overfor.

I vurderingen av hvorvidt Dagbladets publisering var rettsstridig, forankrer flertallet nær sagt alle vurderingsmomenter i EMD-praksis. Antallet referanser til avgjørelser fra EMD er overveldende, og domspremissene går grundig igjennom rettstilstanden slik den fremgår av menneskerettighetsdomstolens praksis. Dommen gir dermed et godt uttrykk

for rettstilstanden slik den fremstår i dag – den strafferettslige vurderingen er så godt som forlatt til fordel for en inngrepsvurdering på linje med EMDs praksis.

Her ser vi tydelig hvordan rettsutviklingen har dreiet seg fra en tradisjonell strafferettslig tilnærming til en interesseavveining som i hovedsak baserer seg på argumentasjonslinjer fra EMD. Dette har medført en mer kompleks og sammensatt vurdering hvor svært mange momenter vil spille inn, og det overordnede målet er å sikre en korrekt avveining av grunnleggende verdier i konflikt. Utviklingen kan dessuten speiles i den nye straffeloven, hvor de generelle ærekrenkelsesbestemmelsene er fjernet, se nærmere om dette i avhandlingens avsluttende del.

3.2 Konkrete endringer i utvalgte vurderingsmomenter

Som vist har utviklingen av rettstilstanden hovedsakelig skjedd via rettspraksis, og norsk rett har gjennomgått betydelige endringer på området. I det foregående avsnitt ga jeg et overblikk over hvordan endringene har skjedd fra rent strafferettslige vurderinger til mer sammensatte interesseavveininger basert på EMK-rettslig argumentasjon. I det videre har jeg valgt ut noen konkrete områder der norsk injurierett har gjennomgått spesielt merkbare endringer som følge av EMK-retten. Dette gjelder i all hovedsak vurderingsmomenter som i dag er en del av rettsstridsvurderingen. Formålet er å vise på konkret nivå hvordan EMK har innvirket på norsk rett og vise rettstilstanden hva gjelder noen av de mest sentrale momentene i rettsstridsvurderingen.

3.2.1 Beskyldningens objektive sannhet og skillet mellom faktapåstander og verdivurderinger

I norsk injurierett har det tradisjonelt vært av avgjørende betydning for beskyldninger hvorvidt det kan føres sannhetsbevis for dem eller ikke. Dersom beskyldningen er beviselig sann skal det mye til for å sanksjonere, og motsatt var veien til sanksjon kort dersom det ikke kunne føres slikt sannhetsbevis. Hvorvidt beskyldningen objektivt sett var korrekt var med andre ord nærmest avgjørende. Mæland skrev f. eks. at det klare utgangspunkt er at det ikke fritar for straff at ytreren trodde ærekrenkelsen var sann, og at

”Det gjelder selv om han har hatt de beste grunner til å tro at den var sann. Det er den objektive sannhet som må bevises”.⁸²

Synspunktet understreker at tendensen var vektlegging av omdømmevernet fremfor ytringsfriheten med unntak av de rent beviselige beskyldninger. Likevel var ikke hensynet til ytringsfriheten helt i bakgrunnen. Unntak kunne gjøres for enkelte såkalte karakteristikk, noe jeg kommer tilbake til nedenfor.

Som vist i kapittel 3.1.3 har beskyldningens objektive sannhet ikke vært avgjørende i saker for EMD. Om sanksjoner aksepteres som et konvensjonsmessig inngrep i artikkel 10 beror på en bredere vurdering både av journalistens aktsomhet mtp. beskyldningens sannhet, samt at kravet til faktisk grunnlag varierer alt ettersom det er tale om faktiske påstander eller verdivurderinger.

I helhetsvurderingen av hvorvidt det kan reageres mot en ytring må det for det første tas stilling til om beskyldningene er faktapåstander eller verdivurderinger. Dette er avgjørende for hvilke krav som kan stilles til sannhetsbevis. *Lingens* var den første avgjørelsen fra EMD som oppstilte et slikt skille, og det ble uttalt at:

”(…)a careful distinction needs to be made between facts and value-judgments. The existence of facts can be demonstrated, whereas the truth of value-judgments is not susceptible of proof”.⁸³

Faktapåstander er påstander om faktiske forhold som pretenderer å være sanne – disse kan klart nok være gjenstand for bevis. Av det siterte ser vi imidlertid at verdivurderinger ikke kan bevises. Dette er mer subjektivt pregede vurderinger som gjerne gir uttrykk for avgivers personlige oppfatning fremfor å pretendere å være en objektiv sannhet. Senere EMD-praksis har fulgt opp standpunktet fra *Lingens*. Etter denne praksisen utgjør det normalt en krenkelse av EMK artikkel 10 å oppstille krav om sannhetsbevis for verdivurderinger.⁸⁴

Likevel kan det være glidende overganger mellom faktapåstander og verdivurderinger, og det er ikke alle utsagn som lar seg like lett klassifisere. Det er heller ikke slik at EMD

---

⁸² Mæland s. 159.

⁸³ Avsnitt 46.

⁸⁴ Borvik s. 197.

aksepterer ethvert verdiutsagn som helt mangler faktisk grunnlag. Dette fremgår bl.a. av Saken *Blaja News SP. Z.O.O. mot Polen* av 26. november 2013 hvor det blant annet uttales at:

”Where a statement amounts to a value judgment, the proportionality of the interference may depend on whether or not there exists a sufficient factual basis for the impugned statement, since even a value judgment may be excessive if it has no factual basis to support it. (...) The more serious such an allegation, the more solid the factual basis has to be”.⁸⁵

Uttalelsen må leses som at også verdivurderinger må hvile på et visst faktisk grunnlag, og at kravet til dette grunnlaget varierer med hvor alvorlig beskyldningen er. På den annen side fremgår det av *Lingens* at journalistisk frihet også innebærer at en viss grad av overdrivelse kan aksepteres, og det kan altså ikke sies å være vanntette skott mellom de to kategorier beskyldninger.

Før EMD var ikke skillet spesielt velutviklet i norsk rett.⁸⁶ Utsagnet ”*Fy faen, du er enda mer råttten enn jeg trodde*”, ble f. eks. mortifisert fordi det ikke ble ført sannhetsbevis for påstanden.⁸⁷ Noe slikt ville vært utenkelig i dag, da det naturlig nok ikke er mulig å føre bevis for et slikt utsagn.

Riktignok tok flere juridiske teoretikere til orde for et visst skille, om enn ikke tilsvarende som i dagens rettstilstand. Mæland talte f. eks. om utvidet ytringsfrihet for karakteristikk der premissene følger med,⁸⁸ dvs. tilfeller der en subjektiv karakteristikk kunne være ansvarsfri dersom de faktiske premisser den bygget på kunne bevises. Kravet til disse premissene var imidlertid strenge, både med tanke på bevisene til premissene og at de ga tilstrekkelig grunnlag til å felle karakteristikken.⁸⁹

Dersom ytringer ble ansett som særlig viktige i samfunnsdebatten skulle det imidlertid stilles like strenge krav til bevis som for andre ytringer,⁹⁰ og på enkelte områder fikk

---

⁸⁵ Avsnitt 52.

⁸⁶ NOU 1999:27 s. 161.

⁸⁷ Rt. 1966 s. 157.

⁸⁸ Se Mæland kap. IX.

⁸⁹ Se f. eks. Rt. 1963 s. 430 og Rt. 1952 s. 8.

⁹⁰ Se Rt. 1979 s. 727 på s. 734.

altså ytringsfriheten noe større gjennomslag enn ellers. Dette gjaldt særlig kritikk av statsstyrelsen, vitenskapelige debatter mv.

Dette skillet var imidlertid ikke tilstrekkelig til å tilfredsstillere kravene etter EMK, noe som snart skulle vise seg i EMD-praksis. I Rt. 1993 s. 537 (Politivold) ble skillet mellom faktapåstander og verdivurderinger første gang anført for Høyesterett. Beskyldninger om løgn, lite beskyttelsesverdige motiver og hensikt om å skade politiet ble av flertallet ansett som faktautsagn det kunne føres sannhetsbevis for, noe som ikke var gjort.

Saken ble som kjent innklaget til EMD, og EMD var uenige med Høyesterett i kategoriseringen av utsagnene.⁹¹ At utsagnene ble ansett som faktapåstander som måtte bevises var sentralt i konstateringen av krenkelse av EMK artikkel 10, og det ble følgelig klart at norsk rettspraksis trengte en kursendring for å komme i samsvar med våre konvensjonsforpliktelser.

Synspunktene fra EMD ble dermed fulgt opp i Rt. 2002 s. 764 (Nordlandsposten).⁹² Høyesterett understreket EMDs skille mellom "*value judgements*" og "*factual statements*", og fant at verdivurderinger ikke kunne være gjenstand for sannhetsbevis i motsetning til faktiske uttalelser. Det fremgår også at kravet til bevis vil avhenge av beskyldningens grovhet og i hvor stor grad utsagnet er preget av verdivurderinger, altså i utgangspunktet i tråd med det som fremgår av EMDs praksis over.

Fra politivold-dommen til Nordlandsposten-saken ser vi altså at EMK hadde markant innvirkning på norsk rett i synet på faktapåstander og verdivurderinger. Etter den fellende dommen mot Norge adopterte Høyesterett EMDs syn fullt ut. I en ærekrenkelsesvurdering er dette skillet med på å styrke ytringsfrihetens kår. Å skulle bevise subjektive verdivurderinger ville i mange tilfeller lede til ansvar for ytringene, og dette ville med andre ord medføre en for stor vektlegging av omdømmevernet på bekostning av ytringsfriheten.

I Rt. 2014 s. 152 var også skillet mellom verdivurderinger og faktapåstander sentralt i vurderingen av hvorvidt beskyldninger om rasistisk motivasjon var beskyttet av EMK artikkel 10. Hva gjaldt beskyldningene om grov pasientbehandling ble disse kategorisert

---

⁹¹ *Nilsen og Johnsen* avsnitt 50.

⁹² Avgjørelsens s. 775.

som faktapåstander, og disse hadde tilstrekkelig faktisk grunnlag til å vernes av EMK artikkel 10. Dette sto i et motsetningsforhold til beskyldningene om ambulansesjåførens rasistiske motiver fremsatt av journalistene selv. Høyesterett fant at slike beskyldninger i det vesentligste er verdivurderinger, men at de også inneholdt elementer av faktisk karakter. Etter rettens syn var rasismepåstander beskyldninger med et nokså presist innhold, noe som skjerpet kravet til faktisk grunnlag. Rasismebeskyldningene ble videre ansett som såpass grove at kravet til faktisk grunnlag ble ytterligere skjerpet. Det var ikke tilstrekkelig at mannen som ikke ble tatt med i ambulansen hadde somalisk opprinnelse, når det ikke fantes andre holdepunkter for rasistisk motivasjon. Beskyldningene fremsatt på vegne av avisen selv ble ikke ansett vernet av artikkel 10.

Avgjørelsen illustrerer at verdivurderinger også kan måtte hvile på et faktisk fundament, om enn ikke like strengt som rene faktapåstander. Dommen kan leses til inntekt for at det eksisterer en mellomkategori, eller en slags glideskala hvor både beskyldningens grovhet, hvor store innslag det er av faktapåstander samt hvilket faktisk grunnlag beskyldningen hvilte på står sentralt. Dommen kan i så måte anses å innsnevre rommet for verdivurderinger av grovere karakter, da det også kan stilles krav til faktisk grunnlag for visse kategorier av verdivurderinger.

Skillet mellom faktapåstander og verdivurderinger er umiddelbart lett å forstå – det kan vanskelig forenes med meningsfriheten å skulle bevise sine subjektive verdidommer. At enkelte ytringer er vanskelige å kategorisere kan avhjelpest ved at også verdivurderinger kan måtte hvile på visse faktiske forhold, og at disse forholdene kan underlegges krav til sannhetsbevis,⁹³ slik Ambulansesjåførsaken illustrerer. På denne måten fanger man opp uholdbare verdivurderinger som bidrar til å ivareta omdømmevernet, samtidig som meningsfriheten sikres ved at krav til faktisk grunnlag for verdivurderinger ikke ubetinget kan stilles.

3.2.2 Overgang fra objektive til subjektive sanksjonsvilkår og endring i aktsomhetskravet

Norsk retts tilpasning til EMK har også medført at det som tidligere var objektive vilkår for sanksjoner nå kan måtte anses som subjektive. Tradisjonelt var det i norsk rett antatt

---

⁹³ Borvik s. 197.

at ytrerens aktsomhet hva gjaldt beskyldningens sannhet kun hadde betydning for § 249 nr. 3, og at mortifikasjon i alminnelighet ikke var betinget av at det var utvist subjektiv skyld.⁹⁴ Før Ytringsfrihetskommisjonen avla sin vurdering av norsk injurierett var det ikke avklart om aktsom god tro også kunne spille inn i rettsstridsvurderingen ved mortifikasjon.⁹⁵

Journalistens aktsomhet ble imidlertid vurdert i Rt. 1999 s. 1541. Det var ikke ført tilstrekkelig sannhetsbevis, men avisens aktsomt gode tro ved vurderingen spilte inn som et moment i rettsstridsvurderingen. Dette innebar en vektlegging av ytringsfriheten i større grad enn hva som tidligere hadde vært tilfellet, ettersom et aktsomhetskrav kan åpne for ansvarsfrihet utover de tradisjonelle tilfellene med referatprivilegier. Likevel ble det i dommen stilt strenge krav til pressens aktsomhet. Utviklingen fremgår også av Rt. 2003 s. 928, hvor det uttales at mortifikasjon tradisjonelt utelukkende har vært behandlet som et spørsmål om hvorvidt det er ført sannhetsbevis og om hvorvidt beskyldningene er rettsstridige. Det vises deretter til at det etter EMK artikkel 10 kreves at bl.a. journalistens aktsomhet ved publiseringen vurderes.⁹⁶ Her ser vi altså at Høyesterett tilpasser sin praksis med direkte henvisning til EMD-praksis.

EMK har også bidratt til en *oppmykning* av det aktsomhetskrav som stilles til journalisten ved publisering av ærekrenkende ytringer. Tradisjonelt ble aktsomhetskravet praktisert relativt strengt.⁹⁷

I *Bladet Tromsø* ble det fastslått at pressen som hovedregel må undersøke holdbarheten av ærekrenkende påstander.⁹⁸ I den konkrete saken kom EMD til at formidlingen skjedde i god tro, selv om klager ikke hadde undersøkt holdbarheten av de ærekrenkende påstandene nærmere. Dette ble bl.a. begrunnet i at avisartiklene hadde en begrenset ærekrenkende effekt og at avisen hadde grunn til å stole på opplysningene som var formidlet dem.⁹⁹

---

⁹⁴ Ot. Prp. Nr. 22 (2008-2009), kapittel 5.14.

⁹⁵ Borvik s. 305 med henvisning til St.meld. nr. 26 (2003-2004) s. 56.

⁹⁶ Premiss 47.

⁹⁷ Se f. eks. Rt. 1971 s. 325, Rt. 1971 s. 606, Mæland s. 214 flg., Andenæs og Bratholm s. 223 flg.

⁹⁸ Se dommens avsnitt 38 og 66.

⁹⁹ Eggen (2000) s. 229.

Også i *Tønsbergs Blad* ble aktsomhetskravet gjenstand for prøving av EMD. Saken gjaldt en velkjent næringslivsleders mulige brudd på boplikten. Journalisten hadde fått tipset av en anonym kilde, og hadde opplysninger fra representanter i kommunen om at mannen sto på en såkalt tipsliste over mulige bopliktsbrudd som skulle oversendes fylkesmannen. Høyesterett kom til at journalisten ikke var tilstrekkelig aktsom i å undersøke om bopliktsbruddet medførte riktighet, bl.a. under henvisning til at fylkesmannen ikke enda hadde behandlet saken. EMD var ikke enige i denne vurderingen. At journalisten hadde innsyn i listen som skrev seg fra offentlige myndigheter, at offentlige representanter var av den oppfatning at næringslivslederen hadde brutt boplikten og at vedkommende ikke bodde permanent på eiendommen var ifølge EMD "*substantial evidence*" som underbygget avisens beskyldninger.¹⁰⁰ I lys av at det ikke var snakk om spesielt graverende beskyldninger og de viktige allmenne hensyn som gjorde seg gjeldende, kunne ikke aktsomhetskravet være så strengt som Høyesterett la til grunn.

I etterkant av dommene mot Norge i EMD kan man finne det som må kunne betegnes som en markant endring i norsk rettspraksis hva gjelder aktsomhetskravet.

I Rt. 2000 s. 279 ble det vektlagt at journalisten ikke hadde noen grunn til å utvise skepsis overfor sin kilde, og at hun dermed ikke kunne bebreides for manglende aktsomhet. Her spilte det nok betydelig inn at kilden var et vedtak fra vegkontoret, underforstått at dette måtte antas å være en særlig troverdig kilde. Dette kan nok anses som en utvidelse av de tidligere omtalte referatprivilegiene heller enn en egentlig endring i aktsomhetskravet.¹⁰¹ Noen plikt til å undersøke videre hadde journalisten imidlertid ikke.

Rt. 2002 s. 764 gjaldt en avis som hadde trykket artikler om det skattemessige forholdet mellom en håndballklubb og klubbens trener. Oppslagene var delvis basert på en bokettersynsrapport. Treneren anførte at rapporten var foreløpig og at det dermed var prinsipielt uriktig å bygge reportasjen på denne. Høyesterett uttalte at:

---

¹⁰⁰ Avsnitt 99.

¹⁰¹ Wessel-Aas (2010) s. 474.

”Jeg kan ikke være enig i dette synspunkt. For avisen har rapporten med rette fremstått i det minste som en autoritativ bekreftelse på at noe kunne være alvorlig galt med økonomiforvaltningen i klubben”.¹⁰²

Av det siterte synes det klart at Høyesterett baserer seg på EMDs aktsomhetskrav i vurderingen av avisens fremferd. Fremfor tidligere praksis baserer de seg nå på en mildere aktsomhetsnorm, og det var tilstrekkelig at avisen hadde autoritative indikasjoner på at noe *kunne* være galt.

Rt. 2003 s. 1190 gjaldt beskyldninger om at en advokat hadde tatt ut urettmessige honorarer fra et minnefond han arbeidet for. Journalisten hadde basert seg på en rekke kilder, og søkt å finne frem til sannhetsinnholdet i disse blant vitner mv. På bakgrunn av dette fant Høyesterett at journalisten vanskelig kunne klandres for ikke å ha foretatt ytterligere undersøkelser. At han ikke hadde undersøkt *alle* alternative kilder, og at han kunne vært mer kritisk i intervjuet med kildene, kunne ikke frata hans handlemåte å være tilstrekkelig aktsom.

Her ser vi altså at aktsomhetsvurderingen ikke kan trekkes så langt som å kreve at alle stener snus i jakt på sannheten. Dette er en ytterligere tendens i favør av ytringsfriheten. Det er sentralt i et demokratisk samfunn at pressen skal kunne dekke saker også i mangel av autoritative holdepunkter, såfremt de har opptrådt forsvarlig mht. til å avdekke sannheten. Å risikere ansvar der ikke enhver sten er snudd vil medføre urimelige begrensninger i en hektisk pressehverdag, og ville kunne føre til at viktige samfunnsspørsmål ikke belyses i mangel på konstaterbare bevis.

Denne vektleggingen av ytringsfriheten kan komme i konflikt med omdømmevernet, og innebærer en risiko for at uriktige påstander om individer spres for allmennheten.

Likevel er det som nevnt tale om et relativt aktsomhetskrav, som varierer ut fra de øvrige momenter i rettsstridsvurderingen. At omdømmevernet også kan ivaretas i denne vurderingen illustreres f. eks. av Rt. 2014 s. 152. Høyesterett kom til at Dagbladet ikke var tilstrekkelig aktsomme når de konkluderte med rasistisk motivasjon uten tilstrekkelig faktisk grunnlag og uten å ta forbehold. De alvorlige anklagene det her var

---

¹⁰² S. 774.

tale om skjerpet kravet til faktisk grunnlag. Saken kunne nok også stilt seg annerledes dersom det dreide seg om en politiker snarere enn en offentlig tjenestemann.

Sammenfatningsvis ser vi altså at aktsomhetskravet nå praktiseres mindre strengt enn det tidligere gjorde i norsk rett, og at dette er en direkte påvirkning fra EMDs praksis. Ytringsfrihetskommisjonen foreslo i sin tid et krav om forsett eller grov uaktsomhet som vilkår for straff og oppreisning.¹⁰³ Borvik argumenterer for at et slikt krav innebærer en ensidig vektlegging av ytringsfriheten,¹⁰⁴ noe jeg langt på vei er enig i. En nyansering av aktsomhetskravet i tråd med beskyldningens alvorlighet, graden av allmenn interesse mv. som rettspraksis i dag gir anvisning på bidrar i større grad til at rettsanvendere kan sikre den riktige balansen mellom omdømmevernet og ytringsfriheten.

3.2.3 Breder vurdering av om ytringen inngikk i en balansert fremstilling

Praksis fra EMD om EMK artikkel 10 har også ført til en utvidelse av den kontekst et påstått ærekrenkende utsagn må forstås i. Fra et fokus hovedsakelig på den aktuelle reportasjen, artikkelen eller sammenhengen det ærekrenkende utsagnet har fremkommet i, har norsk rett nå inntatt et bredere utgangspunkt for tolkningen til også å kunne omfatte etterfølgende dekning av det aktuelle saksforhold.

I den tidligere omtalte Kemner Frantzen-saken la Høyesterett betydelig vekt på hvordan en leser forsto avisforsiden uten å lese hele artikkelen. Det ble altså tidvis lagt til grunn en svært snever tolkningsramme for ytringen i norsk rettspraksis. Etter EMD-praksis skal ytringer tolkes slik de fremstår for "*the ordinary reader*".¹⁰⁵ Dette forutsetter minimumsvis at en avisleser leser hele artikkelen, og en avgjørelse som i Kemnersaken ville vært utenkelig under dagens rettstilstand.

Rt. 2002 s. 764 (Nordlandsposten) har av flere teoretikere blitt ansett som et veiskille i injurieretten,¹⁰⁶ bl.a. fordi det nå ble helt avklart at de ærekrenkende utsagn må sees i sammenheng med alle reportasjene i sin helhet. Avgjørende blir hvordan saken så fremtoner seg for den alminnelige avisleser.

---

¹⁰³ Borvik tolker i alle fall utredningen dithen, se s. 309.

¹⁰⁴ Borvik s. 311.

¹⁰⁵ F. eks. *Aleksey Ovchinnikov mot Russland* av 16. desember 2010 avsnitt 53.

¹⁰⁶ Borvik s. 265 med videre henvisninger.

EMDs praksis har også medført en endring i *tidsperspektivet* som kan anlegges ved avgjørelsen om hvorvidt det forelå en balansert fremstilling. Den tidligere rettstilstand fremgår klart av Rt. 2003 s. 928, som bl.a. omhandlet spørsmålet om avisens etterfølgende reportasje om forholdet gjorde at avisen hadde gitt en balansert fremstilling. Høyesterett uttalte at:

”[De senere publiserte artikler] får ikke nevneverdig betydning for de spørsmål jeg nå har behandlet. Oppslagene kom forholdsvis lenge etter den opprinnelige artikkel. (...) Slik denne saken ligger an, kan jeg heller ikke være enig med Tønsbergs Blad i at avisens oppfølgende reportasje gjør at det samlet sett foreligger en balansert fremstilling”.¹⁰⁷

Også i Rt. 2003 s. 1190 svarte Høyesterett benektende på spørsmålet om hvorvidt en nyhetsreportasje sendt dagen etter kunne innvirke på tolkningen av den opprinnelig ærekrenkende reportasjen.

Denne synsvinkelen kan sies å være en naturlig konsekvens av at vi frem til årtusenskiftet hovedsakelig vurderte ærekrenkelser etter en rent strafferettslig tilnærming. I strafferetten er det gjerningstidspunktet som er avgjørende for vurderingen, det vil i ærekrenkelsessaker si tidspunktet for publiseringen av den ærekrenkende beskyldning. Dermed fikk etterfølgende saker som balanserte helhetsinntrykket ikke særlig stor vekt før blikket ble løftet fra den strafferettslige argumentasjonsmåten.¹⁰⁸

Avgjørelsen i Rt. 2003 s. 928 som nevnt over ble innklaget til EMD. Av saken *Tønsbergs Blad* fremgår det at EMD var uenige med Høyesterett i synspunktene sitert overfor.¹⁰⁹ Blant annet var EMD uenig i at tidsaspektet mellom den opprinnelige artikkelen og oppfølgingsreportasjene som ga et mer nyansert bilde av saken, skulle ha betydning for hvorvidt pressedekningen totalt sett var balansert. Det ble i denne forbindelse understreket at metodene for balanserte nyhetsreportasjer og intervjuer kan variere, og at domstolene i liten grad bør legge seg opp i hvilke teknikker journalistene skal benytte seg av. EMD ga her altså journalistene større rom for frihet i sin dekning enn Høyesterett la opp til, og det ble bl.a. på denne bakgrunn konstatert krenkelse av EMK artikkel 10.

---

¹⁰⁷ Avsnitt 50-51.

¹⁰⁸ Kierulf og Strømme s. 485.

¹⁰⁹ Avsnitt 94.

Disse synspunktene er senere fulgt opp i norsk rettspraksis,¹¹⁰ og vi kan med andre ord se en utvikling på dette felt. Utvidelsen av konteksten ytringen forstås i er nok et skifte i favør av ytringsfriheten. Fremfor å tolke ytringene isolert, må det nå tas hensyn til pressens journalistiske frihet og arbeidsmetoder. I komplekse saker kan det nok også hende at opplysninger fremkommer på ulike tidspunkt, og dersom totalinntrykket rettes opp med etterfølgende reportasjer, vil dette ivareta omdømmevernet selv om en forutgående dekning isolert sett var ærekrenkende.

3.2.4 Mer vekt på personvern i lys av EMK artikkel 8?

Så langt har jeg illustrert hvordan EMDs praksis omkring EMK artikkel 10 har medført en betydelig styrking av pressens ytringsfrihet i norsk rett. At vi har en rettsstilstand som bedre fanger opp våre menneskerettighetsforpliktelser på ytringsfrihetens område er i all hovedsak en heldig utvikling, og pressen har i dag langt friere tøyler til å utføre sitt samfunnsoppdrag enn i tiden før EMK. Det finnes imidlertid eksempler på at en ikke bør gå for langt i å gi ytringsfriheten forrang foran individers krav på vern av æren etter EMK artikkel 8. I det følgende vil jeg se på hvorvidt enkelte nyere avgjørelser innebærer en styrking av omdømmevernet etter EMK artikkel 8, samt sammenfatte rettsstilstanden i lys av den nylig avsatte ambulansesjåførdommen.

I kjølvannet av EMDs anerkjennelse av omdømmet som en selvstendig vernet rettighet etter EMK artikkel 8,¹¹¹ utviklet det seg på 2000-tallet en juridisk diskurs omkring hvorvidt EMK artikkel 8 og 10 var likeverdige rettigheter, og hvordan denne anerkjennelsen ville virke inn på avveiningen mellom disse rettighetene.

Per Danielsen leste f. eks. praksis fra EMD slik at omdømmevernet nå var betydelig styrket hva angår vernet mot ærekrenkelser.¹¹² I motsatt ende argumenterte Jon Wessel-Aas for at anerkjennelsen av omdømmevernet som en del av EMK artikkel 8 kun måtte anses som en prosessuell, ikke en reell endring.¹¹³ Det var altså uenighet om hvorvidt anerkjennelsen innebar et skifte i hvordan avveiningen som sådan skulle foretas, og om hvorvidt inngrepsterskelen etter EMK artikkel 10 var endret.

---

¹¹⁰ Rt. 2014 s. 152 avsnitt 115.

¹¹¹ Dette var som nevnt uavklart frem til saken i *Radio France*.

¹¹² Danielsen (2005).

¹¹³ Wessel-Aas (2005) s. 370-380.

I Rt. 2005 s. 1677 (Fædrelandsvennen) anerkjente Høyesterett for første gang eksplisitt at EMK artikkel 8 og 10 er *likeverdige* menneskerettigheter, som må avveies mot hverandre. I tidligere saker hvor EMK artikkel 8 også hadde vært påberopt, hadde hele drøftelsen blitt foretatt med fokus på EMK artikkel 10.¹¹⁴ Høyesterett uttalte imidlertid at de ikke fant holdepunkter for at EMD i senere tid hadde lagt mer vekt på omdømmet i inngrepsvurderingen etter EMK artikkel 10.¹¹⁵

Grunnet anerkjennelsen av EMK artikkel 8 som likeverdig med EMK artikkel 10 anså f. eks. Borvik avgjørelsen som et vendepunkt i norsk rett. Han fastholder likevel at det fortsatt hersket en viss usikkerhet ettersom Høyesterett fremholdt at selve vurderingstemaet for krenkelsesvurderingen ikke var endret.¹¹⁶ Wessel-Aas anså dommen som en bekreftelse på at omdømmevernet ikke var styrket på bekostning av pressefriheten.¹¹⁷

Saken ble klaget inn til EMD i saken *A*. EMD fant som nevnt krenkelse av EMK artikkel 8 grunnet sakens grove karakter mv. I den konkrete avveiningen ble altså hensynet til omdømmevernet antatt å veie tyngre enn pressens begrunnelse for å publisere mistanken.

Det ble i kjølvannet av avgjørelsen diskutert hvorvidt den innebar en generell kursendring i retning av en styrking av personvernet på bekostning av ytringsfriheten. Ragna Aarli anså saken som å føye seg inn i en tendens i EMD mot å tillegge personvernet større vekt i situasjoner der EMK artikkel 10 og artikkel 8 er i konflikt.¹¹⁸ Det fremheves at EMD nå har erkjent at pressen i sitt virke som demokratisk aktør og "vaktbikkje" også kan påføre skade på enkeltindivider, og at staten må forsøke å hindre dette. Hun skriver i denne forbindelse at:

"En konvensjonsforenlig balanse mellom vern av omdømmet og vern av pressefriheten er vanskelig å finne. Skjønnsmarginen er marginal, og EMD kjenner seg kompetent til å prøve nasjonalstatens konkrete verdiprioritering intensivt. Det er imidlertid all grunn til

---

¹¹⁴ Borvik s. 166 med videre henvisninger.

¹¹⁵ Premiss 70.

¹¹⁶ Borvik s. 166.

¹¹⁷ Wessel-Aas (2006) s. 252-253.

¹¹⁸ Aarli s. 321-322.

å være oppmerksom på at en viss forflytning av balansepunktet synes å ha funnet sted”.¹¹⁹

Det kan imidlertid være vanskelig å avgjøre når det er tale om et konkret utfall i en gitt sak og når det er tale om en generell forflytning av balansepunktet som får overføringsverdi også i saker med ulikt saksforhold. Som jeg har vist er avveiningene mellom rettighetene foreskrevet i EMK artikkel 8 og 10 svært komplekse og krever at mange variabler tas i betraktning. Dette vil også føre til at nokså liknende saker kan slå ulikt ut på grunn av små ulikheter i faktum. I Baneheia-saken var det f. eks. tale om en privatperson beskyldt for svært alvorlige lovbrudd som hadde hele landets oppmerksomhet. Dette gjør saken vanskelig å sammenligne med de øvrige saker mot Norge i EMD, der det i større grad dreide seg om mindre alvorlige ærekrenkelser rettet mot personers yrkesmessige anseelse.

På den annen side fanger den foreløpig nyeste høyesterettsavgjørelsen om ærekrenkelser opp denne tendensen, i alle fall for norsk retts vedkommende. I Ambulansesjåførsaken uttaler førstvoterende etter en kort gjennomgang av ytringsfrihetenes vern i EMK artikkel 10 at

”Ikke bare ytringsfriheten er vernet av EMK. Etter artikkel 8 er også den enkeltes ære vernet. Disse to menneskerettighetene må derfor balanseres mot hverandre”.¹²⁰

At oppslagene i Dagbladet var egnet til å identifisere A for en større krets, at anklagene var svært alvorlige og i stor grad manglet faktisk grunnlag påvirket ifølge Høyesterett hans rett til privatliv etter EMK artikkel 8. Dagbladet ble dermed holdt ansvarlig for rasismebeskyldningene.

Her ser vi altså at EMK artikkel 8 fikk gjennomslag fremfor EMK artikkel 10, og at Høyesterett benytter seg av EMK artikkel 8 som begrunnelse for ansvar. Dette kan tas til inntekt for at enkeltpersoners krav på vern av ære og omdømme tillegges større vekt enn tidligere, og at de senere års frykt for å bli dømt for krenkelse av EMK artikkel 10 har blitt noe avdempet.

---

¹¹⁹ Aarli s. 322.

¹²⁰ Avsnitt 103.

Det må likevel understrekes at det fortsatt er tale om svært sammensatte og konkrete vurderinger, og det er vanskelig å si noe generelt om overføringsverdien til andre saker hva gjelder balanseringen av disse rettighetene. Det må i alle tilfelle nå anses som klart, både i EMD og i norsk rett, at EMK artikkel 8 og 10 i utgangspunktet er *likeverdige* rettigheter, og at ytringsfriheten ikke kan sies å gi forrang foran omdømmevernet. Utfall i konkrete saker vil avhenge av hvilken vekt de ulike momentene kan tillegges i rettsstridsvurderingen, men det kan i alle fall ikke oppstilles noen presumsjon om at noen av rettighetene ved motstrid skal få forrang. Som nevnt under pkt. 1.4 kan imidlertid nyere praksis fra EMD tale for at det må oppstilles en nedre terskel for at vernet i EMK artikkel 8 "aktiveres". Om og eventuelt hvordan dette vil bli fulgt opp i norsk rettspraksis og internasjonalt gjenstår å se.

4 Avslutning og vurdering av dagens rettstilstand

4.1 Ny straffelov

Straffeloven av 2005 er ennå ikke trådt i kraft. I skrivende stund har justisminister Anders Anundsen (FrP) lovet ikrafttredelse innen 2015,¹²¹ men det er fortsatt høyst usikkert hvorvidt dette er et realistisk anslag. Det vil uansett gjøres noen bemerkninger til den nye straffeloven i det følgende. Den nye straffeloven vil innebære store endringer i straffansvaret for ærekrenkelser, i alle fall på det formelle plan. Generelt gjøres det en oppmykning slik at kun de mest alvorlige overtredelser blir straffbare.¹²²

Utover dette vil ærekrenkelser ikke lenger reguleres av straffeloven, men av lov om skadeserstatning. Ny skl. § 3-6a skal tre i kraft samtidig med ny strl, og kan utløse erstatnings- eller oppreisningsansvar for den som uaktsomt har fremsatt en ærekrenkende ytring. Ærekrenkelser skal altså ikke lenger være straffbart, med unntak av visse særtilfeller. Dette er også i tråd med EMD-praksis og dagens rettstilstand. Som nevnt har straff uansett ikke vært et benyttet reaksjonsmiddel for ærekrenkelser på lang tid, og endringen vil dermed gjenspeile rettstilstanden i langt større grad enn i dag.

Etter annet ledd kan ikke en ærekrenkende ytring medføre ansvar dersom den *”anses berettiget etter en avveining av de hensyn som begrunner ytringsfrihet”*. I denne vurderingen skal det vektlegges hvor krenkende ytringen er, hvilket faktisk grunnlag den hviler på, hvorvidt den krenkede er tilstrekkelig ivaretatt ved imøtegåelse mv. og om allmenne interesser eller andre grunner tilsier at ytringen bør fremmes. Videre skal ytrers eventuelle aktsomme gode tro mht. de nevnte momenter spille inn i vurderingen.

Annet ledd regulerer med andre ord uttrykkelig avveiningen mot ytringsfrihet, og kodifiserer hovedtrekkene i EMDs praksis, jf. gjennomgangen i del 3. Den nye reguleringen er i stor grad utformet ut fra ønsket om samsvar med EMK.¹²³ Dette

---

¹²¹ Aftenposten 15. februar 2014.

¹²² Se f. eks. ny strl. § 320 om beskyldninger om seksuallovbrudd.

¹²³ Ot.prp.nr. 22 (2008-2009) s. 489.

understreker viktigheten av å sikre rettsutvikling på linje med EMDs avgjørelser, og forarbeidene understreker at bestemmelsen må "tolkes og anvendes med Grunnloven § 100 og EMK artikkel 10 som bakgrunn og rettesnor".¹²⁴ EMK artikkel 8 kunne med fordel også vært fremhevet i denne forbindelse.

At den nye lovgivningen gjenspeiler rettskildesituasjonen bedre enn tidligere innebærer ikke nødvendigvis at endringen automatisk vil resultere i en rettstilstand i tråd med våre menneskerettighetsforpliktelser. Vurderingen av hvorvidt en ærekrenkende ytring er beskyttet av ytringsfriheten slik den fremgår av EMK artikkel 10 og Grl. § 100 vil i alle tilfelle bero på en konkret vurdering der ulike hensyn står mot hverandre. Disse hensynene vil som regel stå i et spenningsforhold til individets krav på vern av æren etter EMK artikkel 8. Selv om nye skl. § 3-6a gir en ytterligere forankring av de viktigste hensyn, må domstolene sørge for at den konkrete avveiningen medfører at EMDs praksis blir fulgt i tråd med våre internasjonale forpliktelser. Dette innebærer også en vektlegging av EMK artikkel 8 slik nyere EMD-praksis gir anvisning på. Momentene gjennomgått i avhandlingen vil dermed fortsatt måtte stå sentralt i domstolens vurderinger i fremtiden.

Det må også bemerkes at den nye lovendringen bedrer forutberegneligheten – en vil kunne slå opp i lovsamlingen og få et langt klarere inntrykk av rettstilstanden enn i dag, hvor lovbestemmelsene i forsvinnende liten grad gir uttrykk for realiteten i domstolens behandling av ærekrenkelsessaker.

4.2 Noen oppsummerende bemerkninger til rettsutviklingen og dagens rettstilstand

Som jeg har vist har rettstilstanden når det gjelder de verdimeslige spenningene mellom ytringsfrihet og omdømmevern utviklet seg markant de siste tiårene. I tiden før EMK så vi tydelig en vektlegging av omdømmevernet på bekostning av ytringsfriheten. Med økt fokus på menneskerettighetsforpliktelser og pressens rolle i et demokratisk samfunn ble ytringsfriheten styrket i betydelig grad, noe som bedrer pressens vilkår som "*public watchdog*". De senere år kan vi imidlertid spore en tendens som viser at denne friheten ikke må gå for langt, og praksis fra både EMD og Høyesterett viser en erkjennelse av at

---

¹²⁴ Ibid.

individer kan bli skadelidende dersom pressen gis for vide rammer. Dermed ser vi nå en tendens til at balanseringen av rettighetene går et skritt tilbake i retning omdømmevern.

Rettsutviklingen har bidratt til å sikre riktigere avveininger av motstridende hensyn. Den tidligere praksis, der det hovedsakelig var ytringer som falt innenfor et referatprivilegium som kunne gå fri for ansvar, er i hovedsak forlatt. Utviklingen sikrer at domstolene i større grad kan ta i betraktning alle relevante momenter i avveiningen av omdømmevern og ytringsfrihet, noe som igjen sikrer grundigere avgjørelser og mer riktige løsninger på verdimeessig kompliserte konflikter.

Ambulansesjåførdommen blir nok av mange ansett som en seier for omdømmevernet i en rettsutvikling som i senere tid har vektlagt ytringsfriheten i stadig større grad. I en tid der pressen i økende grad velger ut enkeltpersoner for å illustrere samfunnsproblemer og systemsvikt, er denne utviklingen forståelig. Økt publisering på nett vil dessuten kunne øke den negative belastningen det kan være for enkeltpersoner å være sentrum for medieoppmerksomhet, og gjøre det vanskelig å fjerne eventuelle uriktige opplysninger. Det er også lett å følge flertallets argumentasjon i ambulansesjåførsaken når det understrekes at det både kunne vært tatt forbehold om riktigheten i rasismebeskyldningene samt at debatten om institusjonell rasisme kunne hatt et annet utgangspunkt enn et ensidig fokus på en enkelt ambulansesjåfør.

Det er i skrivende stund ikke avklart hvorvidt Høyesteretts avgjørelse i ambulansesjåførsaken vil klages inn for EMD. Høyesteretts avgjørelse er imidlertid svært grundig, og alle avveiningsmarkører og momenter i vurderingen er forankret i EMD-praksis. Dette medfører at veien nok er lenger til medhold i EMD enn hva som tidligere har vært tilfellet når norsk rett fastholdt den tradisjonelle strafferettslige tankegangen. Likevel kan det sies at rasismeanklager mot en offentlig tjenestemann ligger et stykke unna saksforholdet i for eksempel Baneheia-avgjørelsen, og det er ikke utenkelig at EMD kan komme til en annen konklusjon.

Som avgjørelsen viser må pressen utvise større grad av aktsomhet i publiseringen av grove beskyldninger, noe som nok ikke kan anses som urimelig hensett til de skadevirkningene uriktige beskyldninger kan medføre for enkeltindivider. Dette illustreres også av det jeg i kap. 3.2.1 har betegnet som en "glideskala" mellom

faktopåstander og verdivurderinger, og det varierende kravet til faktisk grunnlag for disse. Slik sett kan ambulansesjåførdommen leses som et skritt i retning av en riktigere balansering av de verdimeslige spenningene slike saker aktualiserer.

Avgjørelsen illustrerer videre det komplekse i ærekrenkelsessaker mot pressen der både EMK artikkel 8 og EMK artikkel 10 gjør seg gjeldende. Avgjørelsene vil gjerne måtte bero på svært krevende og sammensatte avveininger som det i en mediehverdag preget av høyt tempo og tidspress kan være vanskelig å vurdere utfallet av. Dette kan igjen gå på bekostning av forutberegneligheten for medieaktører.

Det er ikke ubetinget heldig dersom pressen av frykt for represalier velger å tie der de ikke har tid eller kompetanse til å vurdere om de holder seg innenfor de rettslige grenser for hva som kan publiseres, og det kan innvendes at avgjørelsen kan virke hemmende på pressens mulighet til å kommentere spesielt betente og komplekse saker. På den annen side er det heller ikke ubetinget uheldig dersom mediene i saker der enkeltindivider er utsatt tenker seg om en ekstra gang før publisering, eller innhenter ytterligere informasjon før belastende slutninger trekkes.

Videre kan det være vanskelig å tenke seg en løsning som bedrer forutberegneligheten uten å forenkle vurderingstemaene vesentlig. En slik løsning, f. eks. ved en detaljert lovfesting av ansvaret og vurderingsmomentene, ville gi rom for færre nyanser i vurderingen, og vil kunne lede til uriktige resultater. Pressen er dessuten i stadig utvikling, og klart definerte avveiningsmarkører og presumsjonsregler ville kunne vise seg å bli fort utdaterte. Avveiningen mellom kolliderende menneskerettigheter vil nødvendigvis være komplisert uansett rettsområde. En rettsstridsvurdering slik vi i dag ser den er foruten å sikre grundige og riktige avgjørelser, godt egnet til å fange opp endrede samfunnsforhold og praksis rundt EMK artikkel 10. Følgelig er det mulig å hevde at dagens rettstilstand er nødvendig for å sikre forsvarlige avgjørelser, og den usikkerhet som mediene kan oppleve, er noe som må avbøtes med grundig faktagrunnlag og varsomhet overfor enkeltindivider.

Litteraturliste

Lover, forskrifter og resolusjoner

Kongeriket Norges Grunnlov av 17. mai 1814 (Grunnloven)

Almindelig borgerlig Straffelov av 22. mai 1902 (Straffeloven)

Lov om domstolene av 1. juli 1927 (Domstolloven)

Lov om skadeserstatning av 1. juli 1969 (Skadeserstatningsloven)

Forskrift om ordningen av påtalemyndigheten av 1. januar 1986 (Påtaleinstruksen)

Kunngjøring av Grunnlovsbestemmelse om endring av Grunnloven § 100, resolusjon av 29 oktober 2004 nr. 1402

Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett av 21. mai 1999 (Menneskerettighetsloven)

Lov om straff av 2005 (Straffeloven)

Internasjonale konvensjoner

Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjon)

International Covenant on Civil and Political rights (SP)

Forarbeider

NOU 1995: 10 *Reformer innen injurielovgivningen*

NOU 1999: 27 *"Ytringsfrihed bør Finde Sted" – Forslag til ny Grunnlov § 100*

Særskilt vedlegg nr. 1 til NOU 1999: 27 *Ytringsfriheten i det 20. århundre* – Hans Fredrik Dahl og Henrik G. Bastiansen

St.meld. nr. 26 (2003-2004) *Om endring av Grl. § 100*

Ot. Prp. nr. 22 (2008-2009) *Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon - slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning)*

NOU 2011: 12 *Ytringsfrihet og ansvar i en ny mediehverdag*

Norsk rettspraksis

Rt. 1953 s. 566

Rt. 1966 s. 157

Rt. 1979 s. 727

Rt. 1979 s. 807

Rt. 1987 s. 1058 *Kemner Frantzen*

Rt. 1990 s. 257 *Carl I. Hagen*

Rt. 1990 s. 636 *Redd Barna*

Rt. 1993 s. 537 *Politivold*

Rt. 1994 s. 348 *Røv/Plastikkirurg*

Rt. 1999 s. 1541 *Her slår politiet*

Rt. 2000 s. 279 *Kjørelærer*

Rt. 2000 s. 996 *Bøhler/tilleggsskatt*

Rt. 2002 s. 764 *Nordlandsposten*

Rt. 2003 s. 928 *Tønsberg Blad*

Rt. 2003 s. 1190 *Minnefond*

Rt. 2005 s. 1677 *Fædrelandsvennen*

Rt. 2014 s. 152 *Ambulansesjåfør*

Upubliserte avgjørelser:

Nord-Troms herredsretts dom av 4. mars 1992.

Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse av 18. juli 1992.

Praksis fra the European Court of Human Rights (EMD)

A v. Norway	Judgment of 9 April 2009 (28070/06)
Aleksey Ovchinnikov v. Russia	Judgment of 16 December 2010 (24061/04)
Axel Springer AG v. Germany	Judgment of 7 February 2012 (39954/08)
Bergens Tidende and Others v. Norway	Judgment of 2 May 2000 (26132/95)
Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway	Judgment of 30 May 1999 (21980/93)
Blaja News SP Z.O.O. v. Poland	Judgment of 26 November 2013 (59545/10)
Castells v. Spain	Judgment of 23 April 1992 (11798/85)
Delfi AS v. Estonia	Judgment of 10 October 2013 (64569/09)
Flux v. Moldova	Judgment of 29 July 2008 (22824/04)
De Haas and Gijssels v. Belgium	Judgment of 24 February 1997 (19983/92)
Jersild v. Denmark	Judgment of 23 September 1994 (15890/89)

Karakó v. Hungary	Judgment of 28 April 2009 (39311/05)
Lingens v. Austria	Judgment of 8 July 1986 (9185/82)
Nilsen and Johnsen v. Norway	Judgment of 25 November 1999 (23118/93)
Observer & Guardian v. the United Kingdom	Judgment of 26 November 1991 (13585/88)
Petrenco v. Moldova	Judgment of 30 March 2010 (20928/05)
Radio France and Others v. France	Judgment of 30 March 2004 (53984/00)
Sunday Times v. The United Kingdom	Judgment of 26 April 1979 (6538/74)
Tønsbergs Blad and Haukom v. Norway	Judgment of 1 March 2007(510/04)
Ungváry and Irodalom Kft v. Hungary	Judgment of 3 December 2013 (64520/10)

Juridisk litteratur

Andenæs, Johs og Bratholm, Anders, *Spesiell Strafferett*, 3. utgave, 1996.

Bertelsen Tor Ehlers, *EMK. Kommentarer til bestemmelsene om individets rettigheter og friheter*, 1. utgave, 1. opplag, 2011.

Borvik, Bjørnar, *Personvern og Ytringsfriдом – Avveginga mellom kolliderande menneskerettar*, 1. utgave, 2. opplag, 2011.

Bratholm, Anders og Matningsdal, Magnus, *Straffeloven med kommentarer - Anden Del. Forbrydelse*, 1995. Digital utgave tilgjengelig på: kommentarutgaver.no.

Danielsen, Per, *Leder – Personvernet styrkes av Strasbourg*, Lov og Rett 2005, s. 129-130.

Eggen, Kyrre, *Ytringsfrihet, personvern og ærekrenkelser – tre norske saker for EMD*, Kritisk Juss 2000, s. 223.

Eggen, Kyrre, *Ytringsfrihet: Vernet om ytringsfriheten i norsk rett*, 2002.

Kierulf, Anine og Strømme, Vidar, *Tolkning og injurier*, Lov og Rett 2004, s. 474-491.

Kierulf, Anine, *Hvilken rolle spiller Grunnloven § 100 i Høyesteretts ytringsfrihetspraksis?*, Lov og Rett 2012, s. 131-150.

Kozlowski, Dan, *For the Protection of the Reputation or Rights of Others: The European Court of Human Rights' Interpretation of the Defamation Exception in Article 10(2) (Winter 2006)*, Communication Law and Policy, 11(1) 2006. Tilgjengelig på: <http://ssrn.com/abstract=2103321>.

Mæland, John Henry, *Ærekrenkelser*, 1986.

Wessel-Aas, Jon, *Personvernet og pressefriheten: Konsolidering fra Høyesterett*, Lov og Rett 2006, s. 252-253.

Wessel-Aas, Jon, *Paradigmeskifte i pressefriheten*, i Norsk Presses Historie 1-4 (1660-2010), bind 3 2010, s. 459-484.

Wessel-Aas, Jon, *Pressefrihet kontra personvern – nye signaler fra Strasbourg?*, Lov og rett 2005 s. 370-380.

Aarli, Ragna, *Leder: EMD styrker omdømmevernet*, Lov og Rett 2009 s. 321-322.

Annet

Artikkel i Aftenposten av 15. februar 2014, tilgjengelig på:
<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Anundsen-beordrer-ny-straffelov-neste-ar-7471427.html#.U4nH5i81Tqw>.